

Nr 41.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärke åt arbetarna m. m.; given Stockholms slott den 23 januari 1931.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärke åt arbetarna m. m.

G U S T A F.

Sam Larsson.

Förslag till Lag

om ändring i vissa delar av lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående
beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning
av härbärke åt arbetarna m. m.

Härigenom förordnas, att rubriken till lagen den 25 april 1919 angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärke åt arbetarna m. m. samt 1 och 3 §§ i lagen skola, 1 § i nedan angivna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

Lag

angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning, kolning och
flottledsbyggnad av härbärke åt arbetarna m. m.

1 §.

Bedrives skogsavverknings-, kolnings- eller flottledsbyggnadsarbete på sådant avstånd från ställe, där bostad finnes att tillgå, att det icke skäligen kan påfordras, att arbetarna skola begiva sig dit för erhållande av natthärbärke, åligger det arbetsgivaren att sörja för att arbetarna å eller i närheten av arbetsstället äga tillgång till sådant härbärke.

Vid skogsavverknings- och flottledsbyggnadsarbete åligger det arbetsgivaren att jämväl sörja för att å eller i närheten av arbetsstället finnes tillgång till lämpligt stallrum för de hästar, som användas vid arbetet.

I fråga — — — om arbetarskydd.

3 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas, på sätt Konungen närmare föreskriver, under överinseende och ledning av yrkesinspektionens chefsmyndighet, av befattningshavare vid yrkesinspektionen samt i det allmänna tjänst för skogsvård anställd personal; och skola i övrigt bestämmelserna i 31, 38, 45, 49—51 och 53 §§ i lagen om arbetarskydd i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1932.

I fråga om ärende, som vid denna lags ikraftträdande är föremål för Konungens befallningshavandes handläggning, så ock i fråga om överträdelse av förbud, som meddelats av Konungens befallningshavande, skall vad i övergångsbestämmelserna till lagen denna dag angående ändring i vissa delar av lagen om arbetarskydd är stadgat om ärende, som avses i 38 § sistnämnda lag äldre lydelsen, och om överträdelse av förbud, som meddelats enligt sagda lagrum, äga motsvarande tillämpning.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 30 december 1930.*

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, kommunikations-, jordbruks- och handelsdepartementen anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Larsson:

Inom socialdepartementet föreligger för närvarande till prövning fråga om ändring i två särskilda hänseenden av lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna. Förslag har nämligen väckts dels om utvidgning av denna lags tillämpningsområde till att avse icke blott såsom nu skogsavverknings- och kolningsarbete utan jämväl väg-, flottledsbyggnads- och vattenavledningsarbete, dels ock om överflyttning av länsstyrelsernas nuvarande uppgifter enligt lagen å yrkesinspektionens chefsmyndighet. I sistnämnda avseende föreligger visst samband med det till lagrådet nyligen remitterade förslaget till vissa ändringar i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd. Jag anhåller nu för Kungl. Maj:t få anmäla dessa båda förslag.

Utvidgning av skogshärbärgeslagens tillämplighetsområde.

I 1 § av skogshärbärgeslagen stadgas, att därest skogsavverknings- eller kolningsarbete bedrives på sådant avstånd från ställe, där bostad finnes att tillgå, att det icke skäligen kan påfordras, att arbetarna skola begiva sig dit för erhållande av natthärbärge, det åligger arbetsgivaren att sörja för, att arbetarna å eller i närheten av arbetsstället äga tillgång till sådant härbärge. Vid skogsavverkning åligger det arbetsgivaren att jämväl sörja för tillgång till lämpligt stallrum för de hästar, som användas vid avverkningen. Härbärge för arbetarna skall enligt 2 § erbjuda tillräckligt utrymme samt tillfredsställande skydd mot köld och nederbörd och skall i övrigt med tillbörlig hänsyn till den tid och de förhållanden, under vilka härbärgets förväntas komma till användning, motsvara skäligen fordringar på en tillfällig bostad.

Gällande bestämmelser i ämnet.

Det av yrkesfarekommittén den 9 december 1909 avlämnade förslaget till lag om arbetarskydd upptog en allmän bestämmelse om skyldighet för arbetsgivare att tillse, att arbetare, som under längre tid sysselsattes med arbete

Tidigare förslag till lagstiftning i ämnet.

på så stort avstånd från ställe, där bostad kunde erhållas, att han icke skäligen kunde begiva sig dit för erhållande av natthärbärge, å eller i närheten av arbetsstället ägde tillgång till lämplig plats för nattvila. Motiveringen till den sålunda föreslagna bestämmelsen visar, att denna tillkommit förnämligast med anledning av klagomål över skogs- och flottningsarbetarnas logiförhållanden i Norrland.

Denna bestämmelse uteslöts emellertid i det förslag till lag om arbetarskydd, som av Kungl. Maj:t förelades 1912 års riksdag. Föredragande departementschefen anförde såsom grund härtil, att stadgandet, särskilt till följd av sin obestämda avfattning, syntes ägnat att framkalla tvister och svårigheter vid tillämpningen samt dessutom vore av så speciell art, att det ej låte sig väl infoga i en lag av den allmänna och grundläggande natur, som det föreliggande förslaget ägde. Tillika påpekades, att förslaget medgäve Kungl. Maj:t rätt att, där så erfordrades, i avseende å visst slag av sysselsättning utfärda särskilda föreskrifter till förekommande av ohälsa i arbete.

I förevarande avseende förekom ingen erinran från riksdagens sida mot lagförslaget, och kom sålunda den nu gällande lagen om arbetarskydd att sakna bestämmelse av nyss angivet innehåll.

I annat sammanhang beslöt emellertid 1912 års riksdag i anledning av en utav herr Eriksson i Grängesberg i andra kammaren väckt motion (nr 241) avlatande av skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 147) med begäran, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande skogsarbetarnas ställning och levnadsförhållanden i Norrland samt, i den mån det funnes önskligt, även i andra i detta avseende därmed jämförliga landsdelar och därefter vidtaga de åtgärder och, i den mån riksdagens medverkan krävdes, till riksdagen göra de framställningar, som av denna utredning kunde föranledas. Enligt vad som framgår av motiveringen till denna hemställan ansåg riksdagen under uttrycket skogsarbetare böra inbegripas flottningsarbetare samt i kolning sysselsatta arbetare.

Sedan Kungl. Maj:t i anledning av riksdagens skrivelse uppdragit åt kommerskollegium att verkställa den sålunda begärda utredningen samt arbetet härmed från och med år 1913 övertagits av socialstyrelsen, slutfördes undersökningen år 1916, då socialstyrelsen framlade resultatet i en publikation, benämnd »Skogsarbetarnas levnads- och arbetsförhållanden i Värmland, Dalarna och Norrland». Med skrivelse den 4 september 1917 överlämnade sedermera socialstyrelsen förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning, flottning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. Detta förslag upptog, såsom av rubriken framgår, gemensamma bestämmelser angående härbärgen vid skogsavverknings- och kolningsarbete samt flottningsarbete.

Över förslaget inhämtades yttranden från olika myndigheter och organisationer. I ett av länsstyrelsen i Blekinge län avgivet utlåtande ifrågasattes bl. a. en utsträckning av lagens tillämplighetsområde till att avse vad slags arbete som helst och framhölls i sådant hänseende, att även vid andra arbeten i glest befolkade trakter än de i lagförslaget omförmälda, exempelvis

dikningsföretag och vägbyggnader, behovet av förbättrade bostadsvillkor för arbetarna ofta vore synnerligen kännbart.

Till 1918 års riksdag framlade Kungl. Maj:t ett förslag till lag i ämnet, vilket emellertid avsåg allenast skogsavverknings- och kolningsarbete. Beträffande omfattningen av den föreslagna lagen anförde vederbörande departementschef:

Skäl syntes åtminstone för närvarande icke föreligga att, såsom från ett håll ifrågasatts, gå längre än socialstyrelsen föreslagit och låta lagstiftningen gälla även annat arbete än skogsarbete. Vidare torde starka skäl tala för att av de kategorier, som enligt förslaget berördes av den ifrågasatta lagen, icke medtaga flottningsarbetarna, utan låta dessas bostadsförhållanden, beträffande vilka förslag till lagbestämmelser framlagts i det år 1916 avgivna betänkandet med förslag till ny flottningslagstiftning, regleras i samband med nämnda lagstiftning.

Propositionen medhanns icke att sakbehandlas vid 1918 års riksdag.

Förslaget framlades emellertid i oförändrat skick till 1919 års lagtima riksdag. I en inom andra kammaren av herr Johansson i Sollefteå m. fl. väckt motion (nr 325) hemställdes då om sådan utvidgning av den föreslagna lagens tillämplighetsområde, att den skulle gälla jämväl för flottningsarbete och andra arbeten, såsom vid större dikningsföretag och vägbyggnader.

Andra lagutskottet, som behandlade ärendet, yttrade i avgivet utlåtande, efter påpekande att frågan om föreskrifter angående beredande av härbärgen vid flottningsarbete komme att upptagas i annat sammanhang, beträffande lagens tillämplighetsområde i övrigt:

I fråga om andra i motionen berörda arbeten, av vilka särskilt nämndes större dikningsföretag och vägbyggnader, finge erinras, att förevarande lagförslag föregåtts av en synnerligen ingående och omsorgsfull utredning angående förutsättningarna för en lagstiftning på området. Motsvarande utredning angående nyssnämnda slag av arbeten föreläge icke. Vid sådant förhållande syntes det utskottet uteslutet att nu i förevarande lag införa bestämmelser rörande jämväl dessa arbeten. Då det emellertid torde kunna antagas, att dylika arbeten ofta bedreves under liknande ogynnsamma förhållanden som de, vilka förevarande lag avsåge att träffa i fråga om skogsavverknings- och kolningsarbete, syntes det utskottet önskvärt, att en utredning komme till stånd av frågan, huruvida förutsättningar förefunnes för en liknande lagstiftning för andra större arbeten, som bedreves på längre avstånd från bebyggda orter, särskilt vägbyggnads- och dikningsarbeten.

Utskottet, som förordade bifall till det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget med viss mindre jämkning, hemställde i anslutning till sitt nyss återgivna yttrande, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida och i vilken omfattning en lagstiftning med liknande innebörd, som i det föreliggande förslaget innefattades, kunde anses erforderlig och genomförbar i fråga om större diknings- och vägbyggnadsföretag och andra därmed jämförliga arbeten, anordnade på större avstånd från ort, där bostad funnes tillgänglig, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I fråga om utskottets sistberörda hemställan anfördes reservation av sju ledamöter i utskottet.

Vid behandlingen av lagförslaget i kamrarna antogs detsamma i det av utskottet förordade skicket. Skrivelseförslaget förföll däremot till följd av kamrarnas skiljaktiga beslut, i det att första kammaren avlog, medan åter andra kammaren biföll förslaget därom.

Till 1919 års lagtima riksdag framlade Kungl. Maj:t jämväl, i anslutning till förslag om ny flottningslagstiftning, förslag till lag om skyldighet i vissa fall att vid flottled anordna härbärgen åt flottningsarbetarna. Detta förslag antogs med vissa mindre jämkningar av riksdagen, varefter den nuvarande lagen i ämnet, den s. k. flottledshärbärgeslagen, utfärdades den 19 juni 1919 (nr 428).

Vid 1925 års riksdag framställdes ånyo krav på utvidgad lagstiftning i förevarande ämne. I en av herr Johansson i Sollefteå inom riksdagens andra kammare väckt motion (nr 103) hemställdes nämligen om ändrad lydelse av 1 § i skogshärbärgeslagen. Ändringsförslaget avsåg att göra lagen tillämplig jämväl vid flottledsbyggnads-, vägbyggnads- och större dikningsarbete, som bedreves under de i lagen angivna förhållandena.

Över motionen inhämtade andra lagutskottet yttrande från socialstyrelsen. För egen del anförde utskottet i utlåtande (nr 20) bl. a. följande:

På sätt av socialstyrelsen i dess över motionen avgivna yttrande påpekats, har i lagstiftningen redan i princip godkänts den uppfattningen, att vid under viss längre tid pågående arbeten av mera tillfällig natur å avlägsna orter, där tillgång till vanlig bostad ej finnes, arbetarna skola genom arbetsgivarens försorg beredas tillgång till natthärgen, vilka med hänsyn till de föreliggande omständigheterna motsvara skäliga fordringar å en tillfällig bostad. Erfarenheten torde ock hava givit vid handen, att den i sådant avseende sedan åtskilliga år förefintliga lagstiftningen haft ett mycket välgörande inflytande å bostadsförhållandena inom därav berörda yrkesgrupper. Denna lagstiftning gäller ju emellertid för allenast vissa angivna slag av arbeten. Det synes under sådana förhållanden foljdriktigt, att, därest ett verkligt behov i liknande avseende visas föreligga jämväl beträffande andra slag av arbeten, dessa på ett eller annat sätt inordnas under hithörande lagstiftning.

I sitt över nu förevarande motion avgivna yttrande har socialstyrelsen, under hänvisning till en av specialinspektören för tillsynen av skogsarbetarnas m. fl:s bostadsförhållanden upprättad promemoria, uttalat, att enligt styrelsens mening ett verkligt behov av en lagstiftning av nyss angivna innebörd föreligger, särskilt beträffande vägbyggnads- och flottledsbyggnadsarbete, men även i fråga om vattenavledningsföretag, däri inberäknat större dikningsföretag, allt i den mån resp. arbetsställen äro belägna i obygd. Jämväl utskottet finner de i berörda promemoria förekommande uppgifter giva stöd för antagandet, att en utsträckning av ifrågavarande lagstiftning är av behovet påkallad. Särskilt synes så vara fallet vad angår vägbyggnadsarbeten i Norrlands ödebygder samt mera omfattande byggnadsarbeten vintertid å flottleder. Beträffande till vattenavledning hänförliga företag såsom sänkning eller urtappning av sjö eller fördjupning eller utvidgning av vattendrag m. m. synas skäl kunna tala för dessas inrymmande under lagstiftningen i fråga, medan vägande betänkligheter åter kunna anföras emot att utsträcka dess tillämpning till att gälla jämväl i skogskultursyfte vidtagna avdikningsåtgärder. Emellertid torde en närmare undersökning, huruvida och i vilken utsträckning lagstiftning i nu förevarande hänseende kan anses erforderlig och genomförbar för de särskilda ifrågasatta arbetsområdena, böra föregå ett

slutligt ståndpunktstagande till spørgsmålet om dylik utsträckning av lagstiftningen i fråga. För åvägabringande av en sådan undersökning synes utskottet en framställning till Kungl. Maj:t böra i ämnet avlätas.

Utskottets yttrande utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och i vilken omfattning en lagstiftning, likartad med den, som innefattades i skogshärbärges- och flottledshärbärgeslagarna, kunde anses erforderlig och genomförbar beträffande vägbyggnads- och vattenavledningsföretag samt flottledsbyggnadsarbeten, anordnade på större avstånd från ställen, där bostad funnes tillgänglig, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Vid utskottets utlåtande var fogad en reservation av tre ledamöter, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Utskottets utlåtande blev emellertid av riksdagen godkänt, varefter riksdagen anmälde sitt beslut i skrivelse till Kungl. Maj:t den 24 april 1925 (nr 135).

Den 26 juni 1925 uppdrog Kungl. Maj:t åt socialstyrelsen att verkställa utredning och avgiva förslag i det avseende, som angavs i riksdagens framställning. Med skrivelse den 19 maj 1927 överlämnade styrelsen till Kungl. Maj:t redogörelse för en inom styrelsen under år 1926 verkställd utredning rörande arbetarnas bostadsförhållanden m. m. vid vägbyggnads-, flottledsbyggnads- och dikningsarbeten i ödebygder eller mera glest befolkade trakter, varjämte styrelsen i skrivelsen, såvitt nu är i fråga, framlade förslag till vissa ändringar i skogshärbärgeslagen. Såsom nämnts avser utredningen i fråga om torrlägningsföretag allenast dikningsarbeten; egentliga vattenavledningsföretag såsom sänkning eller urtappning av sjö torde ej förekomma i någon vidare omfattning i de delar av landet, varom nu är fråga.

Socialstyrelsens förslag innebar i huvudsak, att skogshärbärgeslagen skulle utsträckas att omfatta jämväl väg-, flottledsbyggnads- och vattenavledningsarbeten samt att länsstyrelsernas nuvarande uppgift att övervaka lagens efterlevnad skulle överflyttas å yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Över förslaget jämte en transsumt av socialstyrelsens utredning hava yttranden inforrats från lantbruksstyrelsen, domänstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Örebro, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, statens arbetslöshetskommission, Sveriges skogsägareförbund, svenska skogsvårdsföreningen, Värmlands och västra Bergslagens skogsarbetsgivareförening, svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen. Domänstyrelsen har överlämnat av styrelsen inhämtade yttranden från överjägmästarna i de åtta nordligaste distrikten, omfattande Norrland och Dalarna, samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen dylika yttranden från arbetscheferna vid statens ödebygdsvägar. Länsstyrelsen i Gävleborgs län har bifogat yttrande från vägkonsulenten i länet, länsstyrelsen i Västernorrlands län från distriktschefen i nedre norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet, statens lantbruksingenjör i länet, skogsvårdsstyrelsen i länet,

Ångermanälvens flottningsförening, Indalsälvs och Ljunga älvs flottningsförening, Moälvens flottningsförening samt Gideå & Husums älvars flottningsförening, länsstyrelsen i Jämtlands län från landsfiskaler och vägstyrelser i länet samt länsstyrelsen i Västerbottens län från distriktschefen i Västerbottens väg- och vattenbyggnadsdistrikt och skogsvårdsstyrelsen i länet. Därför har arbetsgivareföreningen överlämnat yttranden från svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund samt från sågverksförbundet.

Tillfälle har jämväl lämnats svenska flottledsförbundet att avgiva yttrande, men förbundet har icke inkommit med något yttrande.

Socialstyrel-
sens utredning
ang. arbetar-
nas bostads-
förhållanden
m. m.

Såsom jag nyss nämnde, har socialstyrelsen jämte sitt ifrågavarande lagförslag överlämnat redogörelse för en inom styrelsen verkställd utredning rörande arbetarnas bostadsförhållanden m. m. vid vägbyggnads-, flottledsbyggnads- och dikningsarbeten i ödebygder eller mera glest befolkade trakter. Av redogörelsen har ett sammandrag verkställts, vilket torde få såsom bilaga (*Bilaga B*) fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende. I huvudsak utvisar redogörelsen följande:

Vägbyggnads-
arbeten.

De vägbyggnadsarbeten, som skulle beröras av den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden, vore i huvudsak lokaliserade till Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län samt avsåge framför allt anläggning av ödebygdsvägar och s. k. enklare vägar — de senare numera benämnda enkla bygdevägar — vartill bidrag erhöles av statsmedel. Ödebygdsvägarna utfördes av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen genom dess underlydande organ och bygdevägarna av vederbörande vägstyrelser. Vägbyggnadsarbetet bedreves nästan undantagslöst på ackord, varvid arbetet uppdelades i smärre skiften, som i regel övertoges av ortsbefolkningen. Ackorden omfattade i allmänhet allenast terrasseringsarbetet, medan arbetet med läggande av sten- eller trätrummor, byggande av broar samt gruskörning bortsattes genom särskilda avtal.

Arbetena bedreves huvudsakligen under sommarhalvåret, d. v. s. den tid, då marken ej vore tjälad. I de inre delarna av Norrland påbörjades terrasseringsarbetena vanligen i slutet av maj eller början av juni månad och påginge sedan till dess tjälen i oktober eller november lade hinder i vägen för deras fortsättande. Rätt ofta bedreves arbetet i tvenne perioder, den ena omfattande juni och halva juli månad samt den andra senare hälften av augusti t. o. m. slutet av oktober. Under mellantiden vore de flesta av arbetarna upptagna av slätterarbete. De under vintern bedrivna arbetena omfattade huvudsakligen gruskörning, brobyggnader, trumläggningar samt i samband därmed stående arbeten, såsom uttagande och transport av sten m. m.

Det antal arbetare, som årligen sysselsattes med ifrågavarande arbeten, vore växlande, och några exakta uppgifter härom hade icke kunnat lämnas. Antalet vägbyggnadsarbetare i de fyra nordligaste länen hade av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för budgetåret 1924—1925 beräknats till cirka 3,610 om sommaren och 910 under vintern, varav 2,300 respektive 580 sysselsattes

med arbeten för vanliga vägar, 1,000 respektive 250 å enklare vägar och 340 respektive 80 å ödebygdsvägar. Till förevarande undersökning, vilken blott avsåge sådana vägarbeten, som bedreves i ödebygder och mera glest befolkade trakter, hade uppgifter för år 1925 inkommit rörande cirka 1,200 sommar- och cirka 300 vintervägarbetare. Nämda antal skulle sålunda representera omkring en tredjedel av samtliga med vägbyggnadsarbeten sysselsatta arbetare, och torde bland dem befinna sig flertalet arbetare, som sysselsattes med anläggning av ödebygdsvägar eller enklare vägar.

Vägbyggnadsarbetarna syntes i regel vara från den trakt, d. v. s. vanligen den socken, där arbetet påginge. Av samtliga i undersökningen ingående arbetare, för vilka uppgifter föreläge, utgjorde sålunda icke mindre än 87.5 % ortens folk, medan endast 12.5 % tillrest från andra orter. I den mån in- kvarteringsmöjligheter ej funnes att tillgå på rimligt avstånd från arbetsplatserna, i regel 2—4 km., bleve arbetarna nödsakade att uppföra provisoriska bostäder. Anordnandet av dylika ankomme nämligen i allmänhet på ackordstagarna själva, enär arbetskontrakten i regel föreskreve, att arbetstagare vore skyldig att utan särskild ersättning uppföra och bekosta nödiga baracker och kojor med stallar m. m.

En undersökning av vägarbetarnas bostadsförhållanden, vid vägföretag bedrivna i de glest bebyggda delarna av Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, avseende åren 1925 och 1926 hade givit vid handen, att vid de arbeten, som undersökningen omfattade, under sommaren mellan hälften och två tredjedelar av arbetsstyrkan och under vintern mellan en fjärdedel och hälften bott i provisoriska bostäder.

De kojor, som uppfördes och bekostades av arbetarna själva, bleve i regel mycket primitiva. Ackordstagarna vore nämligen angelägna om att till ett minimum nedbringa de med arbetsåtagandet förenade omkostnaderna, bland vilka utgifterna för anordnande av bostad måhända ofta vore de största. Därtill komme, att kojorna huvudsakligen beboddes under sommarhalvåret. Bostäderna byggdes i regel en vid varje vägskifte med plats för det antal man, som skulle arbeta å sträckan ifråga. Antalet dylika kojor syntes approximativt kunna uppskattas till cirka 15 å 20 per mil. På sådana sträckor, där samtliga arbetare bodde i av dem uppförda kojor, kunde antalet uppgå till 4 å 5 per kilometer. Av arbetarna anordnade kojor, som beboddes vintertid, byggdes understundom eller åtminstone i enstaka fall lika primitivt som de för sommarbruk avsedda kojorna. Vanligen sökte man emellertid för mötande av vinterkölden göra kojorna mera ombonade. Oftast vore dessa kojor sammanbyggda med stall, enär hästar i regel erfordrades för vinterarbetena. En del arbetare eller rättare sagt arbetslag syntes emellertid ställa högre krav på sina bostäder och nedlade därför mera arbete och omkostnader på desamma. Vid företagna undersökningar hade det sålunda framgått, att arbetarna vid vissa vägskiften, som omfattade utbyg- gande av större vägbankar och där arbetena sålunda påginge under längre tid, hade anordnat timrade kojor av en mera solid och ändamålsenlig typ.

Av annan typ och standard än de av arbetarna i allmänhet uppförda

vore de kojor, som vid vissa företag anordnats genom arbetsledningarnas försorg och på dessas bekostnad och vilka arbetarna avgiftsfritt finge bebo. Detsamma gällde även i viss mån om de skogskojor samt fäbod- och slätterstugor m. m., som i vissa fall tagits i bruk för vägarbetarnas inkvartering. Vid av skogs- och flottledsinspektören verkställda besiktningar hade en del dylika härbärgen varit föremål för inspektion. I regel erbjöde desamma goda inkvarteringsmöjligheter, och flera av dem motsvarade väl de fordringar, som ställdes på för vinterbruk avsedda härbärgen för skogsarbetare.

Enligt uppgift från vägstyrelsens ordförande i Arjeplogs distrikt hade vid ett vägföretag inom distriktet uppförts en tidsenlig arbetskoja för cirka 20 man samt stall för 3 hästar, men då arbetet huvudsakligen bedrivits under den varma årstiden, hade arbetarna hellre än att bo i denna koja uppfört provisoriska bostäder invid sina vägskiften. Varje arbetslag om cirka 3 man hade ansett sig bo mera ostört i dessa, från vilka de efter behag kunde gå till och från arbetet utan att störa eller störas av andra arbetare. Vid vägskiftenas bortsättande på ackord hade uttryckligen fästs det villkoret, att arbetarna själva skulle hålla och bekosta bostäder i de fall, de ej ansåge sig kunna bo i kojan, som kostnadsfritt stode till deras förfogande.

Vad slutligen anginge stallförhållandena hade, där ej hästarna kunnat inhysas i gårdsstall, i det stora flertalet undersökta fall arbetsledningen uppfört stall men i vissa fall arbetarna själva. De av arbetarna uppförda vore mindre tillfredsställande, under det att flertalet av dem, som tillkommit genom åtgärder från arbetsledningarnas sida, motsvarade ganska högt ställda krav på ett tillfälligt stall.

*Diknings-
arbeten.*

Jämväl dikningsarbeten förekomme i stor utsträckning i glest befolkade trakter. Under det att tidigare de s. k. krongdikningarna, d. v. s. med statsanslag eller statsbidrag utförda utdikningar av myrar och mossar, vore de oftast förekommande, tilldroge sig numera de mycket omfattande dikningsarbeten, som årligen verkställdes med syfte att förbättra skogsmarkernas virkesproducerande förmåga, huvudintresset.

Dikningsarbetet, vilket i regel bortsattes på ackord till ortsbefolkningen, vore ett utpräglat säsongarbete, som påginge endast under den blidare årstiden.

Angående dikningsarbetarnas antal hade inga upplysningar kunnat erhållas, men syntes man med utgångspunkt från förefintliga uppgifter å den längd diken, som grävts under år 1925, med en viss grad av sannolikhet kunna uppskatta deras antal i Norrland, Dalarna och Värmland till cirka 2,500.

Skogsdikningsarbeten bedreves ofta långt ifrån bebyggda orter. Arbetarna kunde därför i allmänhet icke bo i sina hem, utan vore merendels hänvisade att på annat sätt ordna sin inkvartering under den tid arbetet påginge. Ibland erhöles härbärke i skogstorp eller fäbodstugor, men i de flesta fall måste arbetarna logera i tillfälliga bostäder. Då dikningsarbetena i en mängd fall bedreves först sedan trakterna övergåts med avverkning, erhöles van-

ligen bostad i de härbärgen, som kvarstode efter avverkningen. Dessa härbärgen kunde å vissa trakter vara fullt användbara, även om de ej varit bebodda på flera år, men i många fall kunde de ej tagas i bruk utan omfattande reparationsarbeten. Saknades dylika kojor i närheten av arbetsplatsen, bleve arbetarna i allmänhet nödsakade att själva uppföra tillfälliga bostäder. Då det endast vore fråga om att få tak över huvudet under den blidare årstiden, bleve bostaden oftast av enklaste slag.

Beträffande frågan, i vilken utsträckning dikningsarbetarna vore hänvisade att bo i tillfälliga bostäder, hade inga tillförlitliga uppgifter kunnat erhållas. Av de uppgifter, som införskaffats, syntes man dock kunna sluta, att endast en mindre del av ifrågavarande arbetare kunnat bo i sina hem eller innebo i gårdar. Flertalet dikningsarbetare torde sålunda vara nödsakade att bo i tillfälliga bostäder av olika slag.

Flottledsbyggnadsarbetena vore i huvudsak lokaliserade till Norrland samt vissa delar av Kopparbergs och Värmlands län. Eftersom samtliga norrlandska flodsystem i huvudsak vore utbyggda för flottning, vore nämnda arbeten icke så koncentrerade som tidigare, då ofta samtliga i ett vattendrag för flottningens bedrivande erforderliga anläggningar utfördes samtidigt. Dylika mera omfattande nyregleringar av flottleder förekomme numera huvudsakligen i de minsta och från bygden mest avlägsna bäckarna, varför arbetarna i dylika fall alltid vore hänvisade att bo i tillfälliga bostäder. Under senare år hade ett flertal dylika ödebyggsarbeten utförts under ledning av statens flottledsbyggnadsingenjör, som sorterade under domänstyrelsen. Även i de redan reglerade flottlederna utfördes emellertid årligen betydande arbeten, men avsåge dessa huvudsakligen underhåll av anläggningar samt ombyggnads- och kompletteringsarbeten.

Arbetet utfördes i regel på ackord och bortsattes i allmänhet till kooperativa arbetslag eller enskilda flottningsarbetare, vilka vanligen tillhörde ortsbefolkningen.

Liksom väg- och dikningsarbetena vore flottledsbyggnadsarbetet ett säsongarbete. I mindre flottleder, bäckar och mindre bivattendrag påbörjades underhålls- och förbättringsarbetena ofta, så snart flottningsarbetet på försommaren avslutats, och påginge därefter, om arbetenas omfattning det påfordrade, med kortare uppehåll för slätter och skörd till senhösten. I huvudvattendragen och de större bivattnen bedreves byggnadsarbeten företrädesvis under vintern, då det låga vattenståndet underlättade arbetenas utförande.

Några exakta uppgifter å det antal arbetare, som årligen sysselsattes med förevarande arbete, hade ej kunnat erhållas, men syntes antalet kunna uppskattas till cirka 3,700.

Då fråga vore om nyreglering av ett vattendrag för inrättande av allmän flottled, uppfördes vanligen i första hand de härbärgen, som enligt det vid flottledssynen upprättade och av vattendomstolen fastställda förslaget ansetts erforderliga för flottningsarbetarnas härbärgerande under flottningstiden. Vid behov användes dessa härbärgen såsom bostäder för flottledsbyggare. Vid flottledsarbeten i redan reglerade vattendrag toges vid flott-

*Flottleds-
byggnads-
arbeten.*

lederna befintliga flottningskojor i första hand i anspråk för arbetarnas inkvartering, i den mån de ej kunde erhålla bostad i byar eller gårdar. Då emellertid dessa kojor vore uppförda för användning under flottningstiden, vore de i regel icke anordnade för vinterbruk utan måste för detta ändamål vinterbonas. Endast om dylika flottningskojor icke funnes att tillgå, uppfördes särskilda kojor, vilka då mången gång kunde bliva rätt så provisoriska, särskilt om de uppfördes av arbetstagarna själva och på dessas egen bekostnad.

Enligt från arbetsgivarehåll erhållna uppgifter rörande flottledsarbetarnas inkvarteringsförhållanden, avseende sommaren 1926, hade ungefär två tredjedelar av arbetsstyrkan varit inkvarterade i flottningskojor eller andra för tillfälligt bruk avsedda bostäder, medan enligt arbetarorganisationernas uppgifter motsvarande procenttal ställt sig högre. Under vinterarbeten skulle enligt sistnämnda uppgifter de i kojor inkvarterade arbetarnas antal, relativt sett, vara väl så högt som under sommaren, varemot enligt övriga sagesmän endast mellan en tredjedel och hälften av arbetarna då varit hänvisade att logera i tillfälliga bostäder.

Enligt de mera detaljerade uppgifter, som avgivits av statens flottledsingenjör och några flottningsföreningar, hade vid av dessa bedrivna arbeten av här ifrågavarande slag 12.5 % av arbetarna bott i sina hem och 27.5 % innebott i gårdar, medan 59 % kunnat använda sig av vid flottlederna uppförda baracker och kojor och ett mindre antal (1 %) logerat i mera provisoriska bostadsanordningar.

Vid flottledsarbeten, som bedreves vintertid, användes i vissa fall hästar för framkörning av virke och sten. Om körkarlarna bodde i kojor, uppfördes provisoriska stall för hästarna. Att döma av de inkomna uppgifterna syntes emellertid flertalet hästar inhysas i gårdsstall.

Skogs- och flottledsinspektören hade under förra delen av år 1926 besiktigt ett antal härbärgen vid flottledsbyggnadsarbeten utefter Pite och Ume älvar, uppförda av resp. flottningsföreningar. Någon anmärkning mot deras beskaffenhet upptoges icke i redogörelsen.

Slutanmärkningar.

Under rubriken slutanmärkningar anföres i socialstyrelsens utredning sammanfattningsvis följande:

I de stora glest bebyggda vidderna i de inre delarna av Norrland måste en stor del arbeten, såsom myrslätter, skogshuggning, vägarbeten och dylikt, utföras så långt bort från människoboningar, att de personer, som för egen eller andras räkning sysselsättas med dylika arbeten, i stor utsträckning äro hänvisade till att för erhållande av tak över huvudet för natten anlita de i skogsbygderna nedärvda och hävdvunna metoderna för inrättande av ett tillfälligt nattkvarter. Vad särskilt beträffar vägbyggnads-, flottledsbyggnads- och dikningsarbeten, hava de i det föregående lämnade uppgifterna givit vid handen, att en stor del av dessa arbeten bedrivs på sådant avstånd från bebyggda orter, att arbetarna icke skäligen kunna söka husrum i byar eller gårdar utan måste anlita befintliga skogs- eller flottningskojor eller uppföra särskilda provisoriska bostäder, vilka givetvis bliva av mer eller mindre primitiv beskaffenhet.

Framhållas må emellertid, att bostads- och inkvarteringsförhållandena i viss mån gestalta sig olika vid ifrågavarande olika slag av arbete. Alla tre äro

visserligen utpräglade säsongarbeten, men de äro av olika varaktighet och tidsförläggning, och bostadsförhållandena få helt naturligt sin karaktär av denna omständighet. Diknings- och andra vattenavledningsarbeten bedrivs uteslutande under den blidare årstiden. Vägbyggnadsarbetena pågå huvudsakligen under sommaren och hösten, men det förekommer dock, att en del dylika arbeten utföras även vintertid. Flottledsbyggnadsarbetena slutligen hava, såsom tidigare påvisats, inom flera flottledsområden en betydande omfattning under vinterhalvåret. Det ligger i sakens natur, att om tillfälligt uppförda bostäder måste anlitas även under vintern, dessa för att motsvara skäligen fordringar böra vara inredda och ombonade på ett helt annat sätt än de för uteslutande sommarbruk avsedda härbärgena.

Medeltemperaturen är under senhösten ganska låg i de inre delarna av Norrland ($+3^{\circ}$ — -1° i oktober) — nattetid torde den i regel nedgå under fryspunkten — varför logerande i primitiva sommarkojor då kan vara förenat med vissa vådor i hälsoavseende.

Vid tillfälliga förläggningar av skogsarbetare ha numera ett flertal typer av ändamålsenliga och jämförelsevis billiga flyttbara kojor blivit utexperimenterade. Användande av dylika kojor skulle med säkerhet även för övriga ödebygdsarbetare föra bostadsfrågan ett stort steg framåt. Särskilt vid vägbyggnadsföretag, som pågå under flera år, skulle kostnaderna för flyttbara kojor per meter väglängd bliva relativt obetydliga, och bör det även beaktas, att man genom användande av dylika vanligen för 6—8 man avsedda kojor skulle inbespara de utgifter — huvudsakligen för dagsverken men även för virke — som belöpa på uppförande av det stora antal tillfälliga småkojor, som byggas av arbetarna själva. För arbetarna skulle användandet av dylika kojor medföra en mycket avsevärd och efterlängtd förbättring av bostadsförhållandena. Den omständigheten att arbetarna vid användande av dylika kojor skulle få något längre väg till och från arbetet torde, enligt vad som från arbetarhåll vitsordats, mer än väl uppvägas av förmånen att få bo någorlunda drägligt.

I till utredningen inkomna yttranden hava arbetarorganisationerna, såväl Skogs- och flottningsarbetarförbundets avdelningar som en del lokala samorganisationer, allmänt framhållit såsom ett oeftergivligt önskemål, att skogs-, härbärges- och flottledshärbärgeslagarna måtte utsträckas till att omfatta även vägbyggnads-, diknings- och flottledsbyggnadsarbeten. Dessa lagar uppgivas ha varit till nytta för skogsarbetarna, ty de ha fått, visserligen inte alltid klanderfria men dock betydligt bättre bostäder än förut.

Från arbetsgivarhåll har däremot stundom framhållits, att de arbeten, som utredningen avser, ofta bedrivs under sådana ekonomiska förhållanden, att de ej tåla vid någon större belastning genom sociala utgifter, och att ett ytterligare reglementerande kunde befaras medföra en minskning av de redan nu knappa arbetstillfällena i de norrländska skogsbygderna. Av åtskilliga från arbetarhåll inkomna yttranden framgår också, att arbetarna på ett stort antal platser f. n. ha det mycket svårt och knappast möjlighet att existera. Ett flertal organisationer rapportera, att i deras trakter intet väg-, diknings- eller flottledsbyggnadsarbete förekommit under de senaste åren. En lokal samorganisation skriver: »Det är bara inom kronoparken här, som litet väg- och dikningsarbete bedrivs. Och det räcker knappast mer än fjorton dagar. Härtill kommer att vi äro nio torpare, som skola leva härav. Blir det inte bättre arbetstillgång än nu, äro vi dömda att gå under av svält.» En annan yttrar: »Det finns ej arbete av vare sig det ena eller andra slaget. Vi äro isolerade från all förtjänst.» En tredje framhåller bl. a.: »Arbetsförhållandena äro ej alls tillfredsställande. Det är skogsarbeten av olika slag som utföras här, men de senaste åren och även för närvarande råder ringa tillgång på arbete, varav följer mycket ringa och dåliga förtjänster.»

I allmänhet varna såväl vägstyrelser som revirförvaltare för en schablommässig utsträckning av skogshärbärgeslagen till ambulatoriska sommararbeten, såsom vägbyggnader och skogsdikningar. Såsom sommarbostäder förordas antingen tält och »camping» i moderna former eller också skogsbornas hävdvunna torvkåtor och bakvardar, vilka under den blidare årstiden anses utgöra en sundare och myggfriare tillflykt än timmerkojor och jordkolor.

Emellertid framgår det av åtskilliga yttranden från revirförvaltare, vägstyrelser och flottningsföreningar, att det nära samband, som faktiskt förefinnes mellan å ena sidan de under lagstiftningen och skogshärbärgesinspektionen nu inbegripna skogs- och flottningsarbetena och å den andra de av nämnda lagstiftning ej berörda skogsdiknings-, väg- och flottledsbyggnadsarbetena, medfört att även inom den senare arbetsgruppen bostadsförhållandena i viss utsträckning ordnats efter de normer, som gälla för den förra. Såsom torde framgå av i det föregående meddelade uppgifter, har sålunda arbetsledningen vid åtskilliga större vägbyggnadsföretag funnit lämpligt att på egen bekostnad inreda härbärgen, ofta i enlighet med de av Domänstyrelsen och Socialstyrelsen uppgjorda typritningarna till skogskojor. Detta har motiverats därmed, att härbärgena därigenom bliva ändamålsenligare anordnade och bättre uppförda, vilket i sin ordning gynnsamt påverkar arbetsron och arbetsintensiteten. I vissa fall lära arbetarna ha nöjt sig med lägre ackordspriser, då kojor av arbetsgivaren uppförts i närheten av arbetsplatsen — de ha då besparats den långa gångtiden från och till bostaden före och efter dagsverket. »Första förutsättningen för ett rationellt bedrivande av diknings- och skogskulturarbeten m. m. i dessa ödemarker är», skriver en jägmästare, »att dragliga bostäder anordnas för arbetarna, vilket ligger i arbetsgivarens eget intresse för utvinnande av bästa arbetsprodukt till skäligt pris». »Revirförvaltningen», heter det i en annan skrivelse, »sysslar endast med dikningsföretag i de allmänna skogarna, vilka betraktas som vanliga skogsarbeten och likställda med skogsavverkningss- och kolningsarbeten, för vilka det redan nu åligger arbetsgivaren att sörja för tillfällig bostad. Företagaren nödgas alltid tillse, att kojor, som motsvara skäliga fordringar på en tillfällig bostad, finnas att tillgå, om överhuvud ett arbete skall kunna bortsättas.

Åtskilliga flottningsföreningar förklara sig ha låtit vinterbona för sommarvistelsen avsedda flottningsstugor, när dessa skulle härbärgera vintertid sysselsätta strömmrensningensarbetare. En vägstyrelseordförande skriver: »I två fall ha vägarbetare inlogerats i skogs- och flottningskojor i närheten av arbetsplatsen. I ett fall har vägstyrelsen låtit tillverka en isärtagbar, flyttbar koja med dubbla väggar av spåntade bräder, rymmande c:a 4 man. I denna koja ha arbetarna förklarat sig bo förträffligt. I de flesta fall ha arbetarna förklarat sig hellre bo i kojor — om de äro uppsatta på dragligt sätt — än att vara inlogerade i bondgårdar eller eljest hos bofasta. I en koja känna de sig vara hemma hos sig själva. Vid större och längre vägbyggnader med milslånga avstånd till någon bostad kan det givetvis vara fördelaktigt för både arbetaren och arbetsgivaren, om provisoriska bostäder beredas arbetaren, ty härigenom kan möjligen mera produktivt arbete utvinnas.» Även från andra vägbyggnader omtalas flyttbara kojor, av s. k. IBO- eller andra system, vilka uppföras och förflyttas i mån av vägens framdragande dit, där byar och gårdar ej medgiva bättre inkvartering.

Behovet och genomförbarheten av utvidgad lagstiftning.

Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen har i sin skrivelse först till behandling upptagit spörsmålet, huruvida och i vilken omfattning en utsträckning av gällande lagstiftning till väg-, flottledsbyggnads- och vattenavledningsarbete vore erforderlig och genomförbar. Därvid har styrelsen erinrat om det beräknliga antal arbetare, som enligt utredningen sysselsätts i de olika här ifrågakvarande arbe-

tena — framemot 4,000 vid vägbyggnadsarbeten, ungefär 3,700 vid flottledsbyggnadsarbetena och cirka 2,500 vid dikningsarbetena — vilka tal emellertid hänföra sig till samtliga arbeten av nämnda slag och således icke blott arbeten i ödebygder. Vidare har styrelsen framhållit, att av de upplysningar, utredningen lämnat rörande arbetarnas bostadsförhållanden, d. v. s. hur de fördela sig på vanliga bostäder samt kojor och dylikt, torde framgå, att av väg- och flottledsbyggnadsarbetarna endast en mindre del sysselsätts i ödebygder men att skogsdikningsarbetena syntes i alldeles övervägande mån bedrivas i dylika trakter. Därefter anför styrelsen:

Med hänsyn till omfattningen av de nya skyldigheter, den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden skulle medföra, är att märka, att vägbyggnadsarbetena till största delen och dikningsarbetena helt och hållet äro förlagda till den blidare årstiden, vilket givetvis är ägnat att medföra lindring i kraven på härbärgenas beskaffenhet. För flottledsbyggnadsarbetena gäller endast i mindre mån nämnda lindringsgrund, då dessa arbeten äro fördelade på olika årstider, men torde man kunna förvänta, att de arbetare, som sysselsätts med desamma, skola kunna i väsentlig utsträckning begagna sig av de härbärgen, som äro uppförda åt flottningsskipsmanskapet. Även vid skogsdikning lär, då sådant arbete oftast får efterfölja avverkning, bostäder finnas att tillgå i de för avverkningsarbetarna uppförda härbärgena.

Av vad nu anförts torde framgå, att den förpliktelse att hålla arbetarna med härbärge, varom här är fråga, är av relativt föga betungande beskaffenhet i jämförelse med den härbärgeringsskyldighet, som införts genom skogs- och flottledshärbärgeslagarna och som kanske gäller i förhållande till det övervägande antalet av de antagligen till mer än 100,000 uppgående arbetarna vid skogsavverkning och flottning.

Betraktar man den föreliggande lagstiftningsfrågan från principiell synpunkt, lär det icke kunna förnekas, att arbetarna vid de arbetsföretag, till vilka det är ifrågasatt att utsträcka härbärgeringslagstiftningen, med ungefär lika berättigande som skogsavverknings-, kolnings- och flottningsarbetarna kunna göra anspråk på att beredas tillgång till härbärgen vid arbeten i ödebygder. Visserligen bedrivs, såsom ovan nämnts, dessa arbeten i övervägande mån eller till stor del under den blidare årstiden, men torde med hänsyn till klimatet i de trakter, varom här förnämligast är fråga, ett någorlunda ombonat nattlogi få anses från hälsovårdssynpunkt påkallat. Oskäligen synes ej heller vara, att arbetarna under sin vistelse i obygderna äga tillgång till en bostad, där de vid uppehåll i arbetet, t. ex. under längre oväder, kunna med någon grad av trevnad uppehålla sig.

Beträffande den omständigheten att ifrågavarande arbeten övervägande eller till stor del bedrivs under den blidare årstiden, är vidare att märka, att den gällande härbärgeringsskyldigheten med hänsyn till prestationens beskaffenhet i viss mån är ställd i förhållande till bl. a. klimatet och härbärgets användningstid. I skogs- och flottningshärbärgeslagarna stadgas nämligen bl. a., att härbärge skall erbjuda tillfredsställande skydd mot köld och nederbörd samt med hänsyn till den tid, varunder härbärget kan förväntas komma till användning, motsvara skäliga fordringar på en tillfällig bostad. Detta stadgande är för övrigt icke direkt straffgaranterat utan förutsätter, i likhet med arbetarskyddslagens bestämmelser rörande yrkesfara, för sitt genomförande tvångsvis särskilt beslut av överordnad myndighet — i regel föregånget av förgäves av vederbörande tillsynsorgan meddelade anvisningar.

Framhållas må även, att riksdagen vid sitt antagande av 1 § i skogs-

härbärgeslagen givit uttryck åt det förbehåll, att ingripande i allmänhet icke komme att äga rum vid skogsavverkningsföretag, vilka med hänsyn till arbetarnas antal och tidslängden för arbetet vore av obetydlig omfattning. Denna inskränkning, som beaktats ej blott i avseende å nu nämnda arbetsföretag utan jämväl i fråga om övriga arbeten, som omfattas av härbärgeslagarna, skulle väl komma att iakttagas även beträffande de verksamhetsområden, vilka den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden skulle avse. Möjligen borde nu berörda inskränkning komma till uttryck i kungörelsen angående tillsynen å de föreskrivna härbärgena.

Givetvis skulle den utsträckta härbärgeringsskyldigheten komma att för en del därav berörda arbetsföretag medföra ökade omkostnader. I betraktande av att härbärgen ändock på sina håll redan tillhandahållas och att ett motsatt förhållande torde påverka arbetslönens höjd, skulle emellertid kostnadsökningen sannolikt ej bliva alltför betydande. Såsom förut framhållits, komme också det antal arbetare, som skulle beröras av lagstiftningsåtgärden, att vara tämligen begränsat.

Vad särskilt vägbyggnadsarbeten angår, vill det för övrigt synas, som om flyttbara härbärgen i viss omfattning borde kunna komma till användning.

Enligt styrelsens mening torde man sålunda kunna jakande besvara det i den remitterade riksdagsskrivelsen uppställda spørsmålet, huruvida en lagstiftning, likartad med den, som innefattas i skogshärbärges- och flottledshärbärgeslagarna kunde anses erforderlig och genomförbar beträffande väg- och vattenavledningsföretag samt flottledsbyggnadsarbeten.

Med den tillika i riksdagsskrivelsen framställda frågan, *i vilken omfattning* den eventuella lagstiftningen kunde anses erforderlig och genomförbar, vill det synas, som om man väsentligen åsyftat vattenavledningsföretagen. I fråga om dylika företag säges nämligen i motiveringen till riksdagens beslut i ämnet, att beträffande sänkning eller urtappning av sjö eller fördjupning eller utvidgning av vattendrag m. m. skäl synas kunna tala för ett inrymmande under lagstiftningen i fråga, medan vägande betänkligheter åter kunna anföras mot att utsträcka dess tillämpning till att gälla jämväl i kultursyfte vidtagna avdikningsåtgärder.

Otvivelaktigt torde nu angivna uppdelning av vattenavledningsföretagen ej sakna fog för sig, då ju behovet av härbärgen givetvis i regel gör sig starkare gällande vid arbetsföretag av större varaktighet och med talrikare arbetsstyrka. Emellertid lär i de delar av landet, för vilka den ifrågasatta lagstiftningen huvudsakligen är avsedd, d. v. s. Norrlands och Dalarnas skogs- och fjälltrakter, ej i någon vidare omfattning förekomma andra vattenavledningsföretag än sådana, som ha till ändamål att åvägabringa avdikning av skogsmark, och skulle alltså ett beaktande av anförda uttalande leda till, att vattenavledningsföretagen över huvud taget lämnades oberörda av den ifrågavarande lagstiftningsåtgärden. Då skogsdikningsarbeten ej sällan å eller invid samma plats under längre tid sysselsätta ett avsevärt antal arbetare, skulle ett dylikt resultat från skyddssynpunkt givetvis vara att beklaga.

Med den uppfattning om arbetsgivarens skyldigheter, som ligger till grund för lagen om arbetarskydd och kommit till uttryck i yrkesfarekommitténs förut återgivna allmängiltiga bestämmelse rörande härbärgeringsskyldighet torde onekligen bäst överensstämma att låta den utsträckta lagstiftningen omfatta alla slag av vattenavledningsföretag utan annan begränsning än som kan ligga i förut berörda förbehåll beträffande företag av obetydlig omfattning. Anpassningen av kraven på härbärgets beskaffenhet efter förhållandena i de olika fallen och det varsamma sättet för lagstiftnings genom-

förande, vilka båda omständigheter jämväl ovan berörts, synas också bereda säkerhet mot oskäligen anspråk på härbärgen vid de mindre dikningsföretagen. För övrigt lär, såsom redan påpekats, skogsdikning i regel företagas å trakter, där avverkning ägt rum och där dikningsarbetarna sålunda vanligen ha möjlighet att begagna de härbärgen, som uppförts åt avverkningsarbetarna.

Beträffande väg- och dikningsarbeten har i flertalet yttranden gjorts gällande, att något verkligt behov av lagstiftning icke föreläge. Utlåtanden i sådan riktning hava avgivits av domänstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Värmlands, Västernorrlands och Jämtlands län, skogsägareförbundet — vars yttrande i denna del är begränsat till skogsdikningar och byggandet av smärre skogsvägar — skogsvårdsföreningen, Värmlands och västra Bergslagens skogsarbetsgivareförening, svenska arbetsgivareföreningen, sågverksförbundet samt det stora flertalet av de underordnade myndigheter, som avgivit yttrande i ärendet. I enahanda riktning har länsstyrelsen i Västerbottens län uttalat sig i fråga om vattenavledningsarbete. Till stöd för den mening, som sålunda hävdats, har bl. a. åberopats, att ifrågasvarande arbeten huvudsakligen utfördes på sommaren, då något behov av särskilt inrättade bostäder icke förefunnos, samt att däri sysselsattes allenast ett ringa antal arbetare. Vidare har framhållits, att den av socialstyrelsen verkställda utredningen icke gåve vid handen, att några missförhållanden föreläge. Av länsstyrelsen i Jämtlands län har påpekats, att det norrländska jordbruket i vissa fall, t. ex. vid skogs- och myrslätter, bedreves under samma förhållanden som nu ifrågasvarande arbeten och att de kojor, som därvid användes, ingalunda vore bättre än de bostäder, som begagnades vid väg- och dikningsarbeten. Då befolkningen således vid utförandet av arbete för egen räkning använde sig av samma slags bostäder som vid väg- och dikningsarbeten, syntes icke något behov ur arbetarskyddssynpunkt föreligga av särskilt inrättade bostäder för sistnämnda arbeten.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har beträffande vägarbeten ytterligare anført, att dessa i allmänhet uppdelades i mindre skiften lämpliga för övertagande av den jordbruksidkande ortsbefolkningen. För att göra det möjligt för denna att utföra arbetet vid sidan av jordbruket bestämdes den tid, inom vilken vägarbetet skulle vara slutfört, så lång som möjligt, och lämnades befolkningen frihet att utföra arbetet på tid, som bäst lämpade sig för densamma. Skulle bostäder uppföras, måste man tillse, att de bleve effektivt utnyttjade. Detta skulle medföra koncentrerings av arbetstiden, vilket skulle bli till stort men för ortsbefolkningen. Styrelsens erfarenhet vore, att den befolkning det här gällde obetingat föredroge provisoriska bostäder framför baracker. De provisoriska bostäderna lämnade dessutom ett gott skydd mot regn, vind, mygg och eventuellt förekommande nattkyla, ej sällan bättre än barackerna. Därför hände det ofta, att provisoriska bostäder uppfördes, ehuru baracker funnes tillgängliga inom den närmaste kilometern. Vidare påverkade dessa i omedelbar närhet av arbetsplatsen uppförda provisoriska bostäder på ett utomordentligt sätt arbetsintensiteten och därigenom även

*Remiss-
yttranden.
Väg- och
diknings-
arbeten.*

arbetskostnaderna och arbetsförtjänsten. I de fall, då befolkningen vore så gles, att arbetare från andra orter måste anlitas, och bostäder av den anledningen kunde visa sig erforderliga, torde arbetsledningen icke underlåta att uppföra dylika. För vinterarbeten (oktober—maj) måste även utan lagbestämmelser sörjas för såväl arbetarnas som dragarnas härbärgerande, då klimatet i Norrland lade oöverstigliga hinder i vägen för arbetenas bedrivande utan tillfredsställande skydd mot köld och nederbörd. Då ifrågavarande vägbyggnadsföretag utfördes med statsbidrag och styrelsen fastställde arbetsplan för desamma, syntes bostadsfrågan bäst kunna lösas på det sättet, att styrelsen ålade vederbörande förslagsställare att vid uppgörande av förslag till vägföretag taga frågan om uppförande av bostäder under omprövning och, där sådana ansågos nödvändiga, upptaga desamma i arbetsplanen. Liknande synpunkter, som de av styrelsen anförda hava jämväl framhållits av länsstyrelserna i Västernorrlands och Jämtlands län.

I fråga om skogsdikningarna hava utom andra domänstyrelsen och skogsvårdsföreningen erinrat, att dessa arbeten i allmänhet koncentrerades till välbelägna skogar och därför mera sällan bedreves i ödebygder, samt att där så vore fallet vederbörande kunde använda de för avverkningsarbetena uppförda bostäderna. Länsstyrelsen i Jämtlands län har anført, att, såvitt länsstyrelsen kunnat inhämta, det icke vore riktigt att, som socialstyrelsen gjort gällande, för skogsdikning i allmänhet ett avsevärt antal arbetare sysselsattes under en längre tid på samma plats.

Vad angår genomförbarheten av den föreslagna lagstiftningen har länsstyrelsen i Jämtlands län beträffande vägarbetena anført, att anslaget till dylika arbeten inom de norrländska länen vore otillräckligt i förhållande till behovet. En ökad belastning med döda kostnader skulle ytterligare minska det för själva vägarbetena tillgängliga beloppet. Om lagstiftningen utsträcktes att omfatta jämväl dessa arbeten, borde därav följa, att också anslagen höjdes.

I fråga om dikningsarbetena har länsstyrelsen framhållit, att dessa vore kulturåtgärder, vars avkastning måste räknas på lång sikt, och vilka därför vore känsliga för kostnadsökningar. Det skulle enligt länsstyrelsens förmenande vara skada, om hinder lades för dessa åtgärder till gagn för en kommande generation genom en lagstiftning, som icke vore nödvändig för den nu levande. Liknande synpunkter hava framförts av domänstyrelsen, länsstyrelserna i Västernorrlands och Västerbottens län, en del underordnade myndigheter, skogsägareförbundet, skogsvårdsföreningen, Värmlands och västra Bergslagens skogsarbetsgivareförening, arbetsgivareföreningen och sågverksförbundet.

I en del yttranden hava vidare uttalats farhågor för att en alltför sträng lagtillämpning, mot vilken inga betryggande garantier finnes, kunde komma att ställa hinder i vägen för smärre arbeten av ifrågavarande slag. Domänstyrelsen har för sin del föreslagit, att i den blivande kungörelsen angående tillsynen å ifrågavarande härbärgen borde inflyta föreskrift om att ingripande ej skulle ske beträffande företag, vilka med hänsyn till arbetarnas antal och tidslängden för arbetet vore av obetydlig omfattning.

Slutligen har länsstyrelsen i Jämtlands län framhållit, att en inspektion av ifrågavarande vitt kringspredda och ofta relativt kortvariga arbeten skulle komma att ställa sig oskäligt dyrbar.

För att därefter övergå till de myndigheter och andra, som — i allmänhet utan att närmare yttra sig angående behovet och genomförbarheten av en utvidgad lagstiftning — tillstyrkt eller lämnat utan erinran socialstyrelsens förslag att utsträcka ifrågavarande lagstiftning till väg- och vattenavledningsarbeten, får jag nämna, att denna ståndpunkt intagits av länsstyrelserna i Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Norrbottens län, arbetslöshetskommissionen, landsorganisationen samt en del underordnade myndigheter. Beträffande vägarbeten har förslaget jämväl tillstyrkts av länsstyrelsen i Västerbottens län, därvid länsstyrelsen, under framhållande av att till väg- arbeten icke alltid kunde hänföras brobyggnadsföretag, hemställt, att dessa måtte uttryckligen inordnas under lagen. I de fall, där förslaget tillstyrkts, har i allmänhet såsom skäl för en utsträckning av lagstiftningen anförts, att ifrågavarande arbetare kunde, med hänsyn till de förhållanden, varunder arbetet bedreves, med ungefär lika stort berättigande som skogsavverknings-, kolnings- och flottningsarbetare göra anspråk på att komma i åtnjutande av bostadsförmåner. Landsorganisationen har i sitt yttrande återgivit uttalanden från pappersindustri-, skogs- och flottnings- samt sågverksindustriarbetareförbunden, vari framhållits, att arbetare, som sysselsattes vid ifrågavarande arbeten, ofta finge bo i alltför primitiva bostäder, som ej tillnärmelsevis fyllde de blygsammaste krav på människoboning, vilket förhållande särskilt under den kallare årstiden medförde stor risk för deras liv och hälsa. Arbetslöshetskommissionen, som meddelat, att kommissionens erfarenhet på området vore skäligen begränsad, har uttalat, att i den mån ifrågavarande arbeten utfördes på längre avstånd från bebodda trakter torde även på många håll föreligga ett verkligt behov för arbetarna att erhålla lagstiftningens hjälp för bostadsförhållanden ordnande.

Lantbruksstyrelsen, vars yttrande endast avser i odlingssyfte vidtagna diknings- och vattenavledningsarbeten, har under erinran att även dylika företag, om än i ringa antal, förekomme i glest befolkade trakter, förordnat, att desamma måtte inrymmas under den ifrågasatta lagstiftningen.

Även beträffande flottledsbyggnadsarbeten har i åtskilliga yttranden gjorts gällande, att något egentligt behov av lagstiftning ej föreläge. Av dem, som uttalat sig i denna riktning, må nämnas domänstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Värmlands och Västernorrlands län, arbetsgivareföreningen, sågverksförbundet ävensom samtliga förutnämnda flottningsföreningar utom Moälvens flottningsförening, vilken ej haft något att erinra mot förslaget i denna del. De skäl, som anförts till stöd för att lagstiftning ej behövdes, hava huvudsakligen varit följande. I de sällsynta fall, då nybyggnad av flottleder förekomme, uppfördes först de bostäder, som vore avsedda att användas av flottningsmanskapet. Då dessa också kunde användas av de arbetare, som byggde flottleden, vore några särskilda bostäder för dem ej erforderliga. Jämväl vid ombyggnads- och reparations-

Flottledsbyggnadsarbeten.

arbeten, som vore de vanligast förekommande, kunde de för flottningsmanskapet uppförda bostäderna användas. Då så ej låte sig göra, uppfördes bostäder trots att lagbestämmelser ej funnes. Den av socialstyrelsen verkställda utredningen gäve ej heller vid handen, att några missförhållanden föreläge. En särskild omständighet att taga i betraktande vid bedömande av frågan om lagstiftning behövdes vore jämväl det förhållandet, att allenast ett ringa antal flottledsbyggnadsarbetare sysselsattes i ödebygder. Utöver de skäl, som sålunda anförts, må även erinras om att domänstyrelsen framhållit, att då flottningsarbetet å avlägset belägna platser toge sin början tidigt på våren, uppfördes flottningsarbetarnas härbärgen å dessa platser med beaktande av att de kunde erbjuda tillfredsställande skydd mot köld. Därest byggnads- eller reparationsarbetet utfördes vintertid, torde dock enligt styrelsens förmenande ej sällan erfordras, att byggnaderna bättre ombonades.

Med avseende å genomförbarheten av en utsträckning av lagstiftningen till nu ifrågavarande arbeten har sågverksförbundet anført, att dessa arbeten redan för närvarande droge betydande kostnader och att en ökning därav skulle komma att ofördelaktigt inverka på det ekonomiska utbytet av skogsbruket. Liknande synpunkter hava framhållits av samtliga förutnämnda flottningsföreningar utom Moälvens flottningsförening. Slutligen har liksom beträffande väg- och vattenavledningsarbeten uttalats, att en allt för sträng lagtolkning kunde komma att ställa hinder i vägen för smärre arbeten, och har domänstyrelsens förut omnämnda förslag om införande av en bestämmelse i kungörelsen angående tillsynen å härbergena, att ingripande ej skulle ske beträffande företag av obetydlig omfattning, även avseende å flottledsbyggnadsarbeten.

Å andra sidan har skogsvårdsföreningen under framhållande av att ifrågavarande arbeten i stor utsträckning utfördes under vinterhalvåret förklarat sig anse det icke vara mer än rätt och billigt, att arbetsgivarna sörjde för att arbetarna ägde tillgång till bostäder. Ehuru föreningen hade anledning antaga att så redan i allmänhet vore fallet, syntes det föreningen, att ett lagstiftningstvång härutinnan utan olägenhet kunde genomföras. Skogsägareförbundet, med vilket Värmlands och Västra Bergslagens skogsarbetsgivareförening instämt, har ansett skäl föreligga för en utsträckning av lagstiftningen till att avse arbeten med utbyggande av helt nya flottleder. Därjämte har länsstyrelsen i Jämtlands län förordat, att lagstiftningen måtte utsträckas att omfatta större flottledsbyggnadsarbeten. I övrigt har socialstyrelsens förslag i denna del tillstyrkts eller lämnats utan erinran av länsstyrelserna i Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västerbottens och Norrbottens län samt av arbetslöshetskommissionen och landsorganisationen, därvid som skäl för tillstyrkan i huvudsak anförts enahanda synpunkter som ifråga om väg- och vattenavledningsarbete.

Slutligen vill jag omnämna, att länsstyrelsen i Norrbottens län föreslagit en utsträckning av skogshärbärgeslagens tillämpningsområde till att avse allt arbete, som bedreves i glest befolkade trakter. Därjämte har landsorganisationen, under framhållande av att stuveriarbete emellanåt bedreves

I yttranden
framställda
krav på ytter-
ligare ut-
vidgning av
lagstiftningen.

å avsides liggande platser, föreslagit, att nämnda lag måtte utsträckas att omfatta jämväl dylikt arbete.

I det utlåtande, som ligger till grund för riksdagens förevarande framställning, uttalade andra lagutskottet efter erinran om de goda verkningar den nu gällande lagstiftningen medfört å bostadsförhållandena inom därav berörda yrkesgrupper, att det syntes foljdriktigt, att därest ett verkligt behov i liknande avseende visades föreligga jämväl beträffande andra slag av arbeten, dessa inordnades under lagstiftningen. Emot den sålunda uttalade uppfattningen är givetvis icke något att erinra. Jag vill även i anslutning till socialstyrelsens yttrande framhålla, att med hänsyn till arbetets natur arbetarna vid nu ifrågavarande arbetsföretag med ungefär lika berättigande som skogsavverknings-, kolnings- och flottningsarbetarna synas kunna göra anspråk på att tillgång till härbärgen vid arbeten i ödebygder beredes dem. Emellertid är det naturligen tydligt, och utskottet har jämväl givit uttryck däråt, att hänsyn måste tagas även till frågan, huruvida med beaktande av praktiska synpunkter en utvidgning av lagstiftningen lämpligen låter sig genomföra.

*Departements-
chefen.*

Vad då till en början beträffar vattenavledningsföretagen, till vilka dikningsarbeten hänförts, ansåg redan andra lagutskottet vägande betänkligheter kunna anföras mot utvidgning av lagstiftningen till att omfatta i skogskultursyfte vidtagna avdikningsåtgärder. Den tvekan, som sålunda på denna punkt yppades i utskottets utlåtande, underströks ytterligare vid ärendets behandling i riksdagen, varjämte tillika betonades, att det allenast gällde att få en undersökning till stånd. Den nu verkställda utredningen synes mig ock giva vid handen, att berörda tvekan var välgrundad. I flertalet yttranden har en utvidgning av lagstiftningen till att omfatta dikningsarbeten avstyrkts. Närmast torde därvid skogsdikningarna hava åsyftats, medan i odlingssyfte vidtagna dikningsarbeten, vilka blott till ett ringa antal lära förekomma i glest befolkade trakter, mindre uppmärksammas. Angående de skäl, som anförts till stöd för den i yttrandena intagna ståndpunkten, får jag hänvisa till den föregående redogörelsen. Jag vill allenast erinra därom, att dessa arbeten uteslutande bedrivs under sommaren, då behovet av särskilda bostäder är ringa; under denna tid plägar befolkningen i vissa egna arbeten använda primitiva bostäder, varjämte vid skogsdikningarna de för avverkningsarbetarna uppförda härbärgena ofta lära kunna nyttjas. Därtill kommer, att arbetena i fråga i regel icke torde tåla vid kostnadsökningar, i följd varav en härbärgeslagstiftning rörande dikningsarbeten skulle kunna utgöra ett hinder mot att sådana arbeten komme till stånd. På grund av vad sålunda förekommit och då andra vattenavledningsföretag än dikningsarbeten icke ur nu förevarande synpunkt äro av något egentligt intresse, har jag ansett mig, åtminstone för närvarande, icke kunna tillstyrka en utvidgning av härbärgeslagstiftningen till att avse diknings- och vattenavledningsföretag.

Likartade synpunkter som de nu beträffande dikningsarbetena anförda torde kunna göras gällande i fråga om vägarbetena. Enligt vad andra lagutskottet i sitt berörda utlåtande anförde syntes en utsträckning av lag-

stiftningen särskilt påkallad — förutom i fråga om vissa flottledsbyggnadsarbeten — med avseende å vägbyggnadsarbeten i Norrlands ödebygder. Beträffande andra vägarbeten skulle således något mera framträdande behov av lagstiftning icke vara för handen. I fråga om vägarbetena i Norrlands ödebygder torde emellertid vissa möjligheter finnas att utan lagstiftning bereda arbetarna tillfredsställande bostäder. Jag syftar på väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag att ålägga den som uppgör förslag till vägföretag att taga frågan om uppförande av bostäder under omprövning samt att, där sådana anses nödvändiga, upptaga desamma i planen för arbetets utförande. Ett dylikt förfaringssätt skulle kunna tillämpas beträffande de vägföretag, som här närmast äro av intresse, nämligen sådana enkla bygdevägar och ödebygdevägar, för vilkas byggande statsbidrag åtnjutes. Enligt gällande bestämmelser — kungörelsen den 16 maj 1930 (nr 163) — provas arbetsplanen i fråga om enkla bygdevägar av länsstyrelsen, som även kontrollerar arbetets utförande, medan arbetet beträffande ödebygdevägar utföres genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens försorg. Nu antyddas möjlighet att ordna bostadsfrågan beträffande här nämnda vägar synes mig fördelaktigare än att utvidga härbärgeslagstiftningen. Om riksdagen icke uttalar någon erinran häremot, torde åtgärder för realiserandet av berörda förslag få vidtagas. Vad övriga vägar beträffar, vill jag i anslutning till det nyss anförda framhålla, att behovet av en utvidgning av härbärgeslagstiftningen icke torde vara av sådan beskaffenhet, att detsamma med hänsyn till de nackdelar, som skulle kunna bli följden av en dylik lagstiftning, nu bör tillgodoses. I sistnämnda hänseende må särskilt erinras om det men, som en lagstiftning ansetts komma att medföra för den jordbruksidkande ortsbefolkningen. På anförda grunder synes mig någon utvidgning av ifrågavarande lagstiftning till vägarbeten icke nu böra äga rum.

Jämväl i fråga om flottledsbyggnadsarbeten torde väl i viss mån förhållandena gestalta sig på likartat sätt som beträffande diknings- och vägarbetena. Emellertid är det att märka, att dessa arbeten i stor utsträckning pågå under vintern och tidigt på våren ävensom att möjlighet att på annat sätt än genom lagstiftning trygga ifrågavarande arbetare vid tillgång till lämpliga bostäder, passande även för vinterbruk, ej torde vara för handen. Såsom nyss antyddes, uttalade andra lagutskottet år 1925, att behov av utvidgad härbärgeslagstiftning särskilt syntes förefinnas i fråga om mera omfattande byggnadsarbeten vintertid å flottleder. Socialstyrelsens förslag om en utvidgning av lagstiftningen på denna punkt har ock i större eller mindre omfattning tillstyrkts, utom av andra, av flertalet hörda länsstyrelser, vissa arbetsgivaresammanslutningar samt en flottningsförening. Domänstyrelsen, som ansett behov av lagstiftning ej föreligga, har dock framhållit, att flottningsarbetarnas bostäder ej sällan behöfve bättre ombonas, därest de skulle användas vintertid. Emot en utvidgad lagstiftning har just invänts, att flottledsbyggarna skulle kunna nyttja flottarnas härbärgen, men dessa torde i allmänhet vara uppförda med tanke på att begagnas allenast sommartid. Anmärkta förhållande torde emellertid leda till, att en utvidgning

av lagstiftningen blir jämförelsevis föga betungande för arbetsgivarna, eftersom i de fall, då bostäder, ehuru icke vinterbonade, finnas, allenast omboning lär erfordras för att härbärgena skola vara lagenliga. Vidare har anmärkts, att blott ett ringa antal arbetare sysselsättas i ödebygder. Detta är väl riktigt, men nämnda omständighet bör givetvis icke i och för sig vara avgörande. Vad slutligen angår farhågorna för en alltför sträng lagtolkning, är det säkerligen att förvänta, att den hittills i härbärgeslagstiftningen iakttagna praxis, att ingripande ej sker beträffande företag, vilka med hänsyn till arbetarnas antal och tidslängden för arbetet äro av obetydlig omfattning, jämväl skall vinna tillämpning framdeles, oavsett om lagstiftningens tillämpningsområde utökas. Under hänvisning till vad jag här anfört tillstyrker jag en utvidgning av lagstiftningen till att avse flottledsbyggnadsarbeten.

De i vissa yttranden framställda kraven å ytterligare utsträckning av lagens tillämplighetsområde har jag icke funnit skäl biträda.

Beträffande formen för den ifrågasatta lagstiftningens genomförande yttrade andra lagutskottet vid 1925 års riksdag:

Formen för lagstiftningens genomförande.

På sätt av socialstyrelsen [i utlåtande över motionen] påpekats, kunna olika vägar tänkas för genomförande av en eventuell behöflig lagstiftning i motionens syfte. Antingen kan vid förestående revidering av arbetarskyddslagen i denna intagas allmänna bestämmelser angående arbetsgivares plikt att under vissa angivna omständigheter sörja för härbärgen åt arbetare å avlägset liggande arbetsplatser, där tillgång till bostad ej finnes, samt åt Kungl. Maj:t överlämnas att i administrativ ordning utfärda de särskilda föreskrifter, som härutinnan kunna befinnas erforderliga, eller ock kunna de i motionen omnämnda slagen av arbete inordnas under den för vissa yrken redan gällande särslagstiftningen i förevarande hänseende. Socialstyrelsen har för den senare eventualiteten förordnat, att vägbyggnads- och vattenavledningsföretagen skulle hänföras under skogshärbärgeslagen, men beträffande flottledsbyggnadsarbeten ifrågasatt, att dessa lämpligare borde hänföras under flottledshärbärgeslagen. I händelse en sådan uppdelning, vilken synes hava visst stöd i de olika arbetenas art och de omständigheter, under vilka desamma förättas, skulle befinnas läglig, torde en omarbetning i vissa delar av flottledshärbärgeslagen bliva för ändamålet erforderlig. Ett närmare övervägande angående lämpligaste sättet för genomförandet av en eventuell utsträckning av nu gällande lagstiftning i ifrågavarande hänseende till att omfatta jämväl i motionen avsedda arbetsområden synes vara påkallat.

Andra lagutskottet 1925.

Angående detta spörsmål anförde socialstyrelsen i skrivelsen den 19 maj 1927, efter erinran om styrelsens och andra lagutskottets yttranden härutinnan år 1925:

Socialstyrelsen.

Enligt styrelsens uppfattning lider det icke tvivel, att en allmängiltig förpliktelse för arbetsgivaren att vid ödebyggsarbeten bereda sina arbetare tillgång till härbärke är välmotiverad och står i god överensstämmelse med de bärande grunderna för arbetarskyddslagen. Nu förefinnas emellertid sedan åtskilliga år de två merberörda särskilda lagarna i förevarande avseende — en uppdelning av lagstiftningen, om vars nödvändighet styrelsen för övrigt icke är övertygad — och är den ena av dem eller flottledshärbärges-

lagen dessutom på visst sätt anknuten till vattenrättslagstiftningen. I betraktande härav har styrelsen icke ansett sig böra påyrka ett upptagande av en allmän föreskrift i ämnet, utan vill styrelsen biträda den meningen, att den åsyftade utsträckningen av härbärgeringsskyldigheten lämpligen kan ernås genom utvidgning av den gällande lagstiftningen rörande nämnda skyldighet. Fråga uppstår då, om man, såsom motionären föreslagit, skall utvidga allenast skogshärbärgeslagen eller, såsom styrelsen i sitt yttrande till andra lagutskottet ifrågasatt, skall på visst sätt uppdelas tilläggen på nämnda lag och flottledshärbärgeslagen.

Vid första påseendet synes det onekligen mest naturligt att åvägabringa härbärgeringsskyldighet vid flottledsbyggnadsarbeten, d. v. s. arbeten för flottleds anläggning, utvidgning, förbättring eller underhåll, genom ett tillägg till flottledshärbärgeslagen. Denna lag är emellertid avfattad med hänsyn uteslutande tagen till den i viss mån genom särskild lagstiftning reglerade, regelbundet återkommande flottningen. Sålunda torde det bl. a. vara tvivelaktigt, om den för lagen väsentliga bestämmelsen, att det tillkommer vatten-domstol avgöra, huruvida och varest härbärge skall anordnas vid allmän flottled, lämpligen skulle kunna utvidgas till att avse tillgodoseendet jämväl av bostadsbehovet vid de sporadiskt förekommande byggnadsarbetena. Ett inbegripande under lagen av flottledsbyggnadsarbeten skulle även, såsom av andra lagutskottet påpekats, påkalla en omarbetning av lagen i vissa delar. En dylik åtgärd torde onekligen möta svårigheter på grund av flottnings- och flottledsbyggnadsarbetenas olikartade beskaffenhet. Styrelsen har alltså vid förnyat överbäggande av nu berörda fråga kommit till den slutsatsen, att jämväl flottledsbyggnadsarbetet bör inbegripas under skogshärbärgeslagen, med vars övriga tillämpningsföremål det är ganska jämförbart.

*Remiss-
yttranden.*

Av de myndigheter och sammanslutningar, som yttrat sig i förevarande spörsmål, har länsstyrelsen i Norrbottens län förordat en allmängiltig föreskrift i ämnet. Länsstyrelsen i Västernorrlands län har ansett, att frågan om anordnande av härbärgen åt arbetarna vid vattenavledningsföretag och vid nyanläggning av allmän flottled lämpligen kunde upptagas till bedömande vid den syn, som enligt vattenlagen skulle föregå dylikt företag. Därjämte har skogsvårdsföreningen framlämnat, att en skyldighet att anordna bostäder vid flottledsbyggnadsarbeten borde införas i flottledshärbärgeslagen.

*Departements-
chefen.*

Redan på grund av att jag ej ansett lagstiftning om beredande av härbärgen åt arbetarna vid vägarbeten och vattenavledningsarbeten nu böra komma till stånd, har jag ej kunnat förorda införandet av en allmän skyldighet för arbetsgivare att anordna bostäder åt arbetare, vilka hava sin verksamhet förlagd till glest befolkade trakter.

Beträffande frågan, om skyldighet att åvägabringa bostäder åt flottledsbyggnadsarbetarna bör regleras i skogshärbärgeslagen eller i flottledshärbärgeslagen, har jag i likhet med socialstyrelsen anslutit mig till förstnämnda alternativ. Emot denna ståndpunkt skulle möjligen kunna åberopas den omständigheten, att svårigheter kunde yppa sig för arbetsgivarna, som i regel icke lära vara ägare till den flottleden angränsande marken, att erhålla för uppförande av härbärgen erforderlig mark. I dylikt fall skulle ett sådant tvångsförfarande mot strandägare, som enligt vattenlagen må äga rum för anskaffande vid allmän flottled av härbärgen åt flottningsmanskapet, behöva

tillgripas, och vore därför en utvidgning av flottledshärbärgeslagen, vilken anknuter till vattenlagstiftningen, att föredraga. Emellertid torde i de jämförelsevis få fall, då särskilda bostäder skulle behöva uppföras — ej sällan lära redan befintliga bostäder kunna efter erforderliga förbättringar användas — några dylika svårigheter icke behöva befaras. Utan tvivel kunna nämligen markägarna förväntas upplåta den obetydliga mark för nu ifrågasatt ändamål, som kan behövas, helst som några olägenheter därigenom icke torde uppkomma för dem utan de tvärtom måhända kunna påräkna någon inkomst av upplåtelsen. Skulle likväl i något fall hinder möta mot disponerande av nödig mark, blir naturligen underlåtenhet att anordna härbärge utan påföljd för arbetsgivare, som kan påvisa dylikt hinder.

De ändringar, som påkallas av den av mig förordade utvidgningen av skogshärbärgeslagen, beröra lagens rubrik samt 1 § första och andra styckena. I rubriken samt 1 § första stycket har flottledsbyggnadsarbete tillagts i uppräknningen av de arbeten, varå lagen har avseende. I andra stycket har där stadgad skyldighet att bereda stallrum vid skogsavverkning utsträckts att avse flottledsbyggnadsarbete, vid vilket arbete hästar liksom vid skogsavverkning komma till användning under vintertid. De ändringsförslag, för vilka jag här redogjort, överensstämma väsentligen med vad socialstyrelsen, såvitt nu är i fråga, hemställt.

Rörande 1 § tredje stycket, som utsäger vilka som äro att anse såsom arbetare och arbetsgivare och därvid endast förklarar, att 2 § arbetarskyddslagen skall gälla, har socialstyrelsen anført, att vid de arbeten, som den av styrelsen ifrågasatta lagstiftningsåtgärden skulle avse och som i regel torde utföras av ackordstagare med av dem anlitade biträden, tvekan ej sällan torde kunna yppa sig, vem som rätteligen skulle anses såsom arbetsgivare, och att det måhända kunde synas påkallat att få besked därom genom en uttrycklig bestämmelse. Förhållandet syntes emellertid vara enahanda beträffande skogsavverknings- och kolningsarbeten, varå skogshärbärgeslagen ägde tillämpning, och hade saknaden i denna lag av en dylik bestämmelse, såvitt styrelsen visste, icke föranlett några avsevärda svårigheter. Genom hänvisningen till 2 § arbetarskyddslagen torde det enligt styrelsens mening väl också få anses klarlagt, att icke ackordstagaren utan den, för vilkens räkning och nytta arbetet utfördes, vid härbärgeslagens tillämpning skulle anses såsom arbetsgivare. I likhet med socialstyrelsen har jag icke funnit anmärkta förhållande böra föranleda ändring på denna punkt av skogshärbärgeslagen.

Överflyttning av länsstyrelsernas nuvarande uppgifter enligt lagen å yrkesinspektionens chefsmyndighet.

I 3 § skogshärbärgeslagen stadgas, att tillsynen å efterlevnaden av lagen, på sätt Konungen närmare föreskriver, utövas av länsstyrelse, som därvid åtnjuter biträde av befattningshavare vid yrkesinspektionen samt i det allmänna tjänst för skogsvård anställd personal. Åsyftade närmare bestämmelser äro meddelade i kungörelsen den 19 december 1919 (nr 822) angående

*Gällande
bestämmelser
i ämnet.*

tillsyn å härbärgen för skogsavverknings-, kolnings- och flottningsarbetare, sedermera ändrad genom en kungörelse av den 6 juni 1924 (nr 186). Enligt berörda bestämmelser skall det biträde, som länsstyrelserna jämlikt nämnda lag äga att vid tillsyn å efterlevnaden av densamma åtnjuta, lämnas dels av en särskilt förordnad specialinspektör (skogs- och flottledsinspektören), dels av skogsstatens befattningshavare, dels ock, i den mån vederbörande skogsvårdsstyrelser på framställning av länsstyrelserna därtill samtycka, av de hos skogsvårdsstyrelserna anställda befattningshavare.

I nämnda lagrum i skogshärbärgeslagen meddelas ock genom hänvisning till 38 § arbetarskyddslagen bestämmelser om lagens tvångsvisa genomförande. Med stöd härav kan en arbetsgivare exempelvis förbjudas att använda ett härbärke eller ett stall utan att viss åtgärd vidtages, och överträdelse av förbudet drabbas på grund av hänvisning till 45 § arbetarskyddslagen av straff. Befogenheten att meddela dylikt förbud tillkommer länsstyrelserna.

Av de båda uppgifter, som skogshärbärgeslagen sålunda tillagt länsstyrelserna, var det allenast lagens tvångsvisa genomförande, som tillkom länsstyrelserna enligt de förslag, vilka legat till grund för skogshärbärgeslagen (propositionerna nr 353 år 1918 och nr 53 år 1919). Enligt nämnda förslag skulle däremot tillsynen å lagens efterlevnad i överensstämmelse med vad socialstyrelsen härutinnan hemställt utövas av yrkesinspektionens befattningshavare. Andra lagutskottet vid 1919 års lagtima riksdag föreslog emellertid i stället (utlåtande nr 16) den anordning av tillsynen, som sedermera blev gällande lag. Såsom skäl härför anförde utskottet utom annat, att den i propositionen föreslagna anordningen av tillsynen ej torde bliva ändamålsenlig. Arbetsplatserna växlade ofta, och bostäderna bleve därför i allmänhet mer eller mindre tillfälliga. Det vore då av vikt, att tillsynen inträffade så snart, att meddelade föreskrifter eller förbud komme till tillämpning, innan arbetet avslutats. Av nämnda skäl syntes önskvärt, att tillsynen såvitt möjligt anknötes till lokala organ. Utskottet ansåge därför, att tillsynen borde överlämnas åt länsstyrelserna med biträde av de i det allmännas tjänst för skogsvård anställda befattningshavare ävensom av en tjänsteman vid yrkesinspektionen. Detta utskottets utlåtande blev av riksdagen godkänt (skrivelse nr 72).

I sitt förut berörda förslag till utvidgad lagstiftning i ämnet, avgivet den 19 maj 1927, har socialstyrelsen jämväl till behandling upptagit frågan om ändring av tillsynen å lagens efterlevnad. Styrelsen föreslog överflyttning av tillsynen från länsstyrelserna till socialstyrelsen i egenskap av yrkesinspektionens chefsmyndighet. Till stöd härför anförde styrelsen:

Den nu gällande anordningen av tillsynen å skogshärbärgeslagens efterlevnad torde principiellt sett kunna betecknas såsom mindre lyckad. Tillsynen är såsom nämnts uppdragen åt vederbörande länsstyrelser, men sannolikt torde dessa myndigheter, överhopade som de äro med andra och dem så att säga närmare liggande uppgifter, icke ha möjlighet att ägna mycken uppmärksamhet åt detta sitt uppdrag. Den egentliga, ledande och drivande inspektionskraften lär också utgöras av en befattningshavare vid yrkes-

*Tidigare
behandling
av frågan.*

Socialstyrelsen
den 19 maj
1927.

inspektionen, som enligt oförmälda kungörelse av den 19 december 1919 förordnats till specialinspektör. Enligt lagen står denne inspektör såsom biträde åt vederbörande länsstyrelse under denna myndighets ledning, men i egenskap av befattningshavare vid yrkesinspektionen är han tillika underställd yrkesinspektionens chefsmyndighet, som jämväl i nämnda kungörelse av den 19 december 1919 tillerkännes vissa befogenheter i avseende å här ifrågakarande tillsyn. Inspektören kan sålunda i sin verksamhet bli föremål för stridiga direktiv. I praktiken ha väl nu berörda förhållanden hittills icke medfört några större olägenheter, men då nu fråga ändock är om en viss revision av lagen, har det syntts lämpligt att söka få till stånd en mer rationell anordning i förevarande avseende. Härtill kommer, att styrelsen i sitt den 2 november 1925 avgivna betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd föreslagit, att länsstyrelserna skulle i allt väsentligt befrias från de uppgifter med denna lags tillämpning, som f. n. åligga dem, och att yrkesinspektionens chefsmyndighet skulle övertaga de mer betydelsefulla av dessa uppgifter. Denna åtgärd, som mötts med nära nog enhälligt gillande från länsstyrelsernas sida, synes skäligen böra efterföljas av att länsstyrelserna jämväl fritagas från skyldigheten att övervaka skogshärbärgeslagens efterlevnad.

Med hänsyn till den föreslagna utsträckningen av härbärgeslagstiftningens tillämpningsområde har man att överväga, huruvida berörda förändring kan anses påkalla någon ändring jämväl i avseende å tillsynens anordning. I fråga om de eventuellt nytillkommande flottledsbyggnads- och skogsdikningsföretagen torde det vara uppenbart, att den meromnämnde specialinspektören jämte skogsvårdspersonalen skulle vara väl kvalificerade för de nya tillsynsuppgifterna. Nagon oskäligen ökning av deras arbetsbörda skulle väl ej heller dessa tillsynsuppgifter medföra, då de skulle avse ett relativt måttligt antal arbetsföretag och de sannolikt i regel komme att fullgöras i samband med andra respektive tillsynsorgan åliggande funktioner.

Av de myndigheter och sammanslutningar, som efter remiss yttrat sig över socialstyrelsens förslag, har det stora flertalet tillstyrkt ifrågakarande överflyttning eller ock lämnat densamma utan erinran. Bland dem, vilkas yttranden varit av dylik innebörd, må särskilt framhållas samtliga i ärendet hörda länsstyrelser ävensom domänstyrelsen. Landsorganisationen har i sitt yttrande hemställt dels att arbetsgivare, som ämnade igångsätta företag av här ifrågakarande slag, måtte åläggas anmäla detta till inspektionsmyndigheterna, innan arbetet påbörjades, dels ock att omedelbar straffpåföljd måtte stadgas för arbetsgivare, som ej fullgjorde tillsynsorganens föreskrifter.

Remissyttranden.

I en inom andra kammaren vid 1929 års riksdag väckt motion (nr 311) yrkade herr Johansson i Sollefteå m. fl. utredning och förslag till stärkande av skogs- och flottledshärbärgeslagarnas samt den i samband därmed utövade yrkesinspektionens effektivitet. I motiveringen anfördes bl. a.:

Motion vid 1929 års riksdag.

I sådana fall, då i enlighet med skogshärbärgeslagens föreskrifter framställningar om förbud för arbetsgivare att använda vissa härbärgen och stallar för inkvartering av skogsarbetare och deras hästar ingivits till länsstyrelserna, har handläggningen av dessa ärenden i de flesta fall tagit så lång tid i anspråk, att arbetena hunnit avslutas, innan länsstyrelsernas beslut föreläggat. Att detta förhållande icke varit ägnat att ingiva förtroende för denna lagstiftning torde ej förvåna. Ärenden av detta slag måste handläggas snabbt, för att det avsedda syftet skall kunna nås. Men detta torde icke vara möjligt med hänsyn till den stora arbetsbörda, som uppgives påvåla länsstyrelserna. Det skulle därför vara ägnat att befordra tillsynens effekti-

vitet om befogenheten att meddela sådant förbud, som nyss omförmäls, kunde överflyttas från länsstyrelserna till socialstyrelsen, som ju är yrkesinspektionens chefsmyndighet. I anslutning härtill men även oberoende härav bör tillsynen om efterlevnad av skogs- och flottledshärbärgeslagarna överflyttas från länsstyrelserna till den under yrkesinspektionens chefsmyndighet sorterande skogs- och flottledsinspektören, vilken ju såsom nämnt sedan år 1925 utövar tillsynen av arbetarskyddslagens efterlevnad vid skogsavverknings-, kolnings-, flottnings- och flottledsbyggnadsarbeten.

Över motionen inhämtade andra lagutskottet yttrande av bl. a. socialstyrelsen, som i sin tur hörde skogs- och flottledsinspektören. Denne anförde efter erinran om motionärernas anmärkningar å länsstyrelsernas handläggning av ärenden rörande meddelande av förbud enligt skogshärbärgeslagen:

En undersökning av de ärenden av detta slag, som varit föremål för behandling, utvisar, att handläggningen av dylika ärenden i flera fall medfört en sådan tidsutdräkt, att de meddelade förbuden kommit att sakna betydelse, åtminstone under då pågående avverkningssäsong. En resolution i anledning av dylik anmälan från en jägmästare, ingiven till länsstyrelsen den 27 februari 1920, gavs sålunda den 3 maj samma år, varvid meddelades, att ehuru arbetsgivaren hade eftersatt honom enligt skogshärbärgeslagen åliggande skyldighet, anmälan icke för närvarande kunde föranleda till någon Kungl. Maj:ts befallningshavandes åtgärd, enär avverkningarna vid ifrågavarande arbetsställe voro för året avslutade. I ett annat fall hade av en skogsarbetare ingivits dylik framställning i en skrivelse, som inkom till vederbörande länsstyrelse den 28 mars 1924. Länsstyrelsens resolution i ärendet meddelades dock först den 14 november påföljande år. I tvenne av en revirförvaltare gjorda dylika framställningar, som inkommit till vederbörande länsstyrelse den 22 februari 1928, gavs resolution den 16 juni samma år.

Under den tid, som förflyter från överlämnandet av en dylik framställning till dess länsstyrelsens resolution föreligger, måste tillsynsorganen ställa sig avvaktande. Givet är då, att en dylik långsam handläggning av ärendena icke är ägnad att öka tillsynsorganens intresse för handhavande av denna tillsyn. De av dylika ärenden direkt intresserade skogsarbetarna kunna även, om handläggningen av desamma tager för lång tid i anspråk, lätt få den uppfattningen, att tillsynsorganen sakna möjlighet att med framgång inskrida mot tredskande arbetsgivare och att den ifrågavarande lagstiftningen i dylika fall är utan betydelse.

Behandling av ärenden av här ifrågavarande slag har dock ej undantagslöst medfört så lång tidsutdräkt som ovan angivits. I ett fall meddelade sålunda länsstyrelsen på därom av vederbörande tillsynsorgan gjord framställning förbud av här ifrågavarande slag telegrafiskt dagen efter det dylik framställning därom inkommit, och i ett under år 1929 avgjort dylikt ärende förelåg länsstyrelsens resolution ungefär en vecka efter det framställning om förbud inkommit till länsstyrelsen.

För egen del anförde styrelsen rörande bestämmelserna om tillsynen å lagens efterlevnad:

Anlitandet av skogsstatens och skogsvårdsstyrelsernas befattningshavare såsom lokala tillsynsorgan torde otvivelaktigt ha visat sig vara en lämplig åtgärd, även om deras tid merendels icke synes hava räckt till för inspektionsverksamhet på sätt och i den omfattning, man vid lagstiftningens tillkomst torde hava tänkt sig. Ifrågavarande befattningshavare måste likväl

med hänsyn till sitt stora antal, sin person- och lokalkännedom, sina fackinsikter och sin praktiska erfarenhet anses utgöra en värdefull tillgång för tillsynsverksamheten. Däremot torde anordningen med att lägga överinseendet över nämnda verksamhet hos länsstyrelserna icke kunna sägas ha varit lämplig.

Styrelsen erinrade därefter om sina uttalanden i detta avseende i skrivelsen den 19 maj 1927 samt anförde vidare:

Framhållas må slutligen, att för överflyttande på yrkesinspektionens chefsmyndighet av det länsstyrelserna nu åvilande överinseendet å tillsynen av ifrågavarande lagars efterlevnad även torde tala det förhållandet, att skogs- och flottledsinspektören fr. o. m. år 1925 av Kungl. Maj:t förordnats att i egenskap av specialinspektör utöva tillsyn av arbetarskyddslagens efterlevnad vid skogsavverknings-, kolnings-, flottnings- och flottledsarbeten. I nämnda egenskap sorterar denne sålunda för närvarande direkt under yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Styrelsen anförde ytterligare, att av skogs- och flottledsinspektörens yttrande i ärendet framginge, att handläggningen inom länsstyrelserna av ärenden om meddelande av förbud mot användningen av härbärgen och stallar m. m. med få undantag visat sig medföra sådan tidsutdräkt, att syftemålet med tvångsförfarandet mer eller mindre förfelats. Styrelsen yttrade, att detta förhållande, vilket syntes böra sättas i samband med länsstyrelsernas stora och mångskiftande arbetsbörda, givetvis ur de synpunkter, inspektören anfört, måste väcka betänkligheter. Därefter anförde styrelsen:

I betänkande med förslag till reviderad arbetarskyddslag har styrelsen även föreslagit, att befogenheten att meddela i 38 § av den nuvarande lagen angivna förbud skall överflyttas från länsstyrelserna till yrkesinspektionens chefsmyndighet. Om detta förslag genomfördes, skulle, då såsom nämnts i skogshärbärgeslagen hänvisas till berörda stadgande i arbetarskyddslagen, i och därmed även motsvarande befogenhet enligt förstnämnda lag överflyttas på yrkesinspektionens chefsmyndighet. Därest revisionen av arbetarskyddslagen skulle dröja, läser emellertid intet hinder möta mot att oberoende därav vidtaga här äsyftade ändring av skogshärbärgeslagen. Vare sig en ändring av sistnämnda lag på denna punkt genomföres på den ena eller andra vägen, torde samtidigt motsvarande ändring böra komma till stånd beträffande flottledshärbärgeslagen.

Styrelsen uttalade vidare, att sålunda ifrågasatta ändringar säkerligen i viss grad skulle återverka stärkande på effektiviteten av tillsynen å lagarnas efterlevnad.

Andra lagutskottet förklarade i utlåtande (nr 39) över motionen bl. a., att utskottet icke ansåge sig kunna taga ställning till styrelsens förslag om överflyttning av tillsynen å lagarnas efterlevnad till yrkesinspektionens chefsmyndighet, enär enligt utskottets mening frågan, vid vars lösning delvis olika synpunkter gjorde sig gällande i fråga om de båda lagarna, lämpligen borde prövas i samband med förslaget om lagstiftningens utvidgning. Ej heller ansåg utskottet sig böra taga ståndpunkt till spörsmålet om överflyttning av länsstyrelsernas befogenhet att meddela vissa förbud. Enligt utskottets mening stode nämligen denna fråga i samband med spörsmål, som framförts under den pågående revisionen av arbetarskyddslagen.

Beträffande motionärernas yrkande hemställde utskottet om utredning på vad sätt lämpliga åtgärder kunde vidtagas för att öka effektiviteten av den inspektion, som ägde rum enligt skogs- och flottledshärbärgeslagarna.

Utskottets utlåtande blev av riksdagen godkänt, och avlät riksdagen skrivelse i ämnet den 17 maj 1929 (nr 184).

Socialstyrelsen
den 28 sept.
1929.

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 14 juni 1929 anbefallt socialstyrelsen att verkställa utredning och avgiva förslag i det av riksdagen angivna hänseendet, har styrelsen fullgjort nämnda uppdrag i skrivelse den 28 september 1929. I skrivelsen har styrelsen, såvitt skogshärbärgeslagen angår, föreslagit överflyttning från länsstyrelserna till yrkesinspektionens chefsmyndighet dels av tillsynen å lagens efterlevnad dels ock av länsstyrelsernas befogenhet med hänsyn till lagens tvångsvisa genomförande. Vidare innebar förslaget en förstärkning av yrkesinspektionens arbetskrafter på området.

Såsom skäl för den föreslagna överflyttningen av tillsynen å lagarnas efterlevnad anförde styrelsen bland annat följande:

Vad länsstyrelserna beträffar, är det ett känt förhållande, att deras arbetsbörda på grund av den mångfald arbetsuppgifter, som tilldelats dem, är mycket betydande. Det var därför knappast att förvänta, att länsstyrelserna skulle komma att taga någon mera ingående befattning med ifrågavarande arbetsuppgift, som för övrigt ligger helt utom de områden, inom vilka särskild sakkunskap är representerad inom länsstyrelserna. Erfarenheten har även givit vid handen, att berörda förmodan visat sig riktig. Från länsstyrelsernas sida har sålunda under de snart tio år, som skogs- och flottledshärbärgeslagarna varit gällande, praktiskt taget intet initiativ tagits ifråga om tillsynens organisation och bedrivande. Däremot ha ärenden, uppkomna i anledning av från skogsarbetare direkt till länsstyrelsen framförda klagomål över bristfälliga tillfälliga bostäder, i vissa fall handlagts på ett sätt, som icke varit ägnat att ingiva förtroende för skogshärbärgeslagens effektivitet.

Under åren 1920 och 1921, då riktlinjerna för skogshärbärgesinspektionens verksamhet närmare utformades, utfärdade flertalet länsstyrelser i de län, där tillämpning av skogs- och flottledshärbärgeslagarna kunde tänkas komma i fråga, inom socialstyrelsen utarbetade tjänstgöringsföreskrifter för de lokala biträdande tillsynsorganen. Sedermera hava länsstyrelserna tagit befattning med tillsynen huvudsakligen endast då det gällt åtgärders tvångsvisa genomförande, d. v. s. meddelande av förbud mot användande av vissa härbärgen och skogsstall antingen för all framtid eller till dess föreskrivna åtgärder kommit till utförande.

Socialstyrelsen erinrade därefter om de i förenämnda motion framställda anmärkningarna rörande den tidsutdräkt, som varit förknippad med länsstyrelsernas handläggning av ärenden angående meddelande av förbud enligt skogshärbärgeslagen samt återopade vad skogs- och flottledsinspektören i sitt av mig förut återgivna yttrande år 1929 då anförte.

Rörande frågan om överflyttning å yrkesinspektionens chefsmyndighet av länsstyrelsernas befogenhet med avseende å lagens tvångsvisa genomförande hänvisade styrelsen till sitt yttrande därom i utlåtandet över motionen, för vilket yttrande jag i det föregående redogjort.

Socialstyrelsens utredning anmäldes i statsrådet vid avlåtande av statsverksproposition till 1930 års riksdag. Beträffande de av styrelsen förordade organisationsändringarna anförde föredragande departementschefen, statsrådet Lübeck, (femte huvudtiteln s. 51), att vad styrelsen i nämnda hänseende föreslagit utgjorde en fråga, som lämpligen borde upptagas till prövning först i samband med motsvarande förslag beträffande arbetarskyddslagstiftningen i dess helhet. Någon anledning att för det dåvarande taga ställning till styrelsens förslag i nämnda del syntes departementschefen så mycket mindre förefinnas, som erforderlig effektivitet borde kunna vinnas även med länsstyrelserna som tillsynsmyndigheter.

Kungl. Maj:t
och riksdagen
1930.

Någon erinran mot detta uttalande förekom icke vid riksdagens behandling av frågan (skrivelserna nr 5 A s. 9).

Av socialstyrelsen föreslagen förstärkning av yrkesinspektionens arbetskrafter beviljades av 1930 års riksdag.

På sätt redan framgått av det föregående, äger frågan om arbetarskyddslagens revision visst samband med nu behandlade spörsmål om länsstyrelsernas befogenhet beträffande skogshärbärgeslagens tvångsvisa genomförande. Med hänsyn härtill må erinras, att det förslag till ändring i vissa delar av arbetarskyddslagen, som den 21 november 1930 underställdes lagrådets granskning, innebar, att länsstyrelserna icke vidare skulle äga meddela i 38 § av lagen avsedda förbud samt att denna befogenhet i enlighet med socialstyrelsens hemställan skulle tillkomma styrelsen såsom yrkesinspektionens chefsmyndighet. Genom hänvisningen i 3 § skogshärbärgeslagen till berörda 38 § skulle, därest nämnda lagförslag upphöjes till lag och ändring ej sker i skogshärbärgeslagen, jämväl denna lags tvångsvisa genomförande ankomma å socialstyrelsen.

Förslaget till
revision av
arbetar-
skyddslagen.

I omförmälda 3 § skogshärbärgeslagen hänvisas även till två andra stadganden i arbetarskyddslagen, vilka i det remitterade lagförslaget undergått vissa ändringar, nämligen 31 och 45 §§. Ändringarna avse dels en utbyggnad av institutionen med arbetarombud dels ock en höjning av bötesstraffet för överträdelse av förbud, som meddelats med stöd av 38 §, från 500 till 1,000 kronor.

Såsom nyss erinrades, har länsstyrelsernas nuvarande befattning med det tvångsvisa genomförandet av arbetarskyddslagen enligt det till lagrådet remitterade förslaget till ändring i denna lag överflyttats på yrkesinspektionens chefsmyndighet. Att motsvarande ändring ock bör ske i fråga om skogshärbärgeslagens tvångsvisa genomförande synes mig utan vidare tydligt; någon ändring i lagen behöver dock icke vidtagas, enär förhållandet regleras genom en hänvisning till arbetarskyddslagen (38 §). Anförtros emellertid befogenheten med avseende å skogshärbärgeslagens tvångsvisa genomförande åt yrkesinspektionens chefsmyndighet, läser anledning icke förefinnas att bibehålla länsstyrelserna såsom tillsynsmyndighet beträffande samma lag. En överflyttning härutinnan, som allmänt tillstyrkts i ärendet, synes mig för övrigt i och för sig vara motiverad. I själva verket torde nämligen läns-

Departements-
chefen.

styrelsernas befattning med tillsynen över lagens efterlevnad under den tid som gått, sedan lagen trädde i kraft, väsentligen hava varit av formell natur. I realiteten torde ansvaret för lagens efterlevnad hava vilat å statens skogs- och flottledsinspektör, som i viktigare frågor samrätt icke med länsstyrelserna utan med yrkesinspektionens chefsmyndighet. En överflyttning av länsstyrelsernas nu ifrågavarande uppgifter och deras samlande hos yrkesinspektionens chefsmyndighet lärer ock i någon mån vara ägnad att öka lagens effektivitet.

På grund av vad sålunda anförts har 3 § undergått den ändringen, att i stället för orden »av Kungl. Maj:ts befallningshavande, som därvid åtnjuter biträde» insatts orden »under överinseende och ledning av yrkesinspektionens chefsmyndighet». Såsom förut nämnts, hava av de lagrum i arbetarskyddslagen, till vilka 3 § skogshärbärgeslagen hänvisar, förutom 38 § även 31 och 45 §§ undergått vissa ändringar i det till lagrådet remitterade lagförslaget rörande arbetarskyddslagen. Genom den i sistnämnda paragraf vidtagna straffskärpningen tillgodoses, såvitt skogshärbärgeslagen angår, ett önskemål, som framställts bl. a. i den vid 1929 års riksdag väckta, förut omförmälda motionen. Ändringen i 31 § angående arbetarombuden lärer väl för skogshärbärgeslagens vidkommande vara av behovet mindre påkallad, men någon anledning att icke låta de ändrade bestämmelserna gälla även denna lag torde dock ej vara förhanden.

Vad beträffar landsorganisationens hemställan, att omedelbar straffpåföljd måtte stadgas för arbetsgivare, som ej fullgör tillsynsorganens föreskrifter, synes mig skäl icke föreligga att i fråga om skogshärbärgeslagens tvångsvisa genomförande stadga ett från arbetarskyddslagens regler avvikande förfarande. Ej heller har jag funnit tillräcklig anledning att såsom landsorganisationen föreslagit ålägga arbetsgivare, som ämnar igångsätta företag av här ifrågavarande slag, att anmäla detta till inspektionsmyndigheten, innan arbetet påbörjas.

Med hänsyn till förslaget om ändrad organisation av tillsynen å skogshärbärgeslagens efterlevnad samt om överflyttning från länsstyrelserna till yrkesinspektionens chefsmyndighet av befogenheten att meddela vissa förbud kunde möjligen ifrågasättas motsvarande ändring i den förut omförmälda flottledshärbärgeslagen. Enligt 5 § i denna lag utövas tillsynen å lagens efterlevnad av länsstyrelse, som därvid åtnjuter biträde av befattningshavare vid yrkesinspektionen samt i det allmännas tjänst för skogsvård anställd personal, d. v. s. samma bestämmelser gälla som i fråga om skogshärbärgeslagen. Vad angår framtvingandet av härbärgeringsskyldighetens fullgörande, äro vissa föreskrifter meddelade i flottledshärbärgeslagen och vattenlagstiftningen. Enligt 3 § flottledshärbärgeslagen prövas frågor om härbärges uppförande vid allmän flottled av vattendomstol, därvid vissa bestämmelser i vattenlagen bliva tillämpliga. Angående underhåll av härbärge gäller enligt samma lagrum vad om underhåll av skyddsbyggnader vid allmän flottled är stadgat i lagen den 19 juni 1919 om flottning i allmän flottled; i denna lag hava länsstyrelserna

*Ifrågasatt
ändring i
flottledshärbärgeslagen.*

tillagts vissa befogenheter i och för härbärgenas vidmakthållande. Därjämte stadgar 4 § flottledshärbärgeslagen, att om den, som i enskild flottled innehar flottningsrätten, skulle underlåta att sörja för härbärgen åt arbetarna, länsstyrelsen äger vid vite förbjuda honom att bedriva flottning i flottleden utan att hava vidtagit av länsstyrelsen angivna åtgärder. I sina här förut omnämnda skrivelser den 19 maj 1927 och den 28 september 1929 föreslog socialstyrelsen överflyttning till yrkesinspektionens chefsmyndighet av tillsynen å flottledshärbärgeslagens efterlevnad samt av den i 4 § av samma lag stadgade befogenheten att meddela förbud mot flottning i enskild flottled. Någon ändring ifrågasattes däremot icke beträffande vattendomstolarnas befattning med härbärgena eller länsstyrelsernas befogenheter enligt lagen om flottning i allmän flottled.

Den av styrelsen föreslagna ändringen synes mig ej böra vidtagas. Vad allmän flottled angår, är ett härbärke, uppfört för flottningsarbetarnas härbärgerande under flottningstiden, i flera avseenden att likställa med andra anläggningar och byggnader för flottleden. Enligt lagen om flottning i allmän flottled utöva vidare länsstyrelserna tillsyn å sådan flottleds skötsel och underhåll samt flottningsförenings verksamhet, och länsstyrelserna äro på sätt nyss antyddes jämväl utrustade med befogenhet att vidtaga erforderliga åtgärder i fall av försummelse att vidmakthålla härbärgena. Med hänsyn till dessa förhållanden lärer det icke vara lämpligt att ställa härbärgena vid allmän flottled under annan tillsynsmyndighet än länsstyrelse. Då det givetvis är önskvärt, att tillsynsmyndigheten är densamma i fråga om härbärgen vid allmänna och vid enskilda flottleder, synes ej heller för de senares vidkommande någon ny anordning för tillsynen böra föreslås. Lika litet torde det vara lämpligt att å yrkesinspektionens chefsmyndighet överflytta den länsstyrelserna för närvarande tillkommande befogenheten att beträffande enskild flottled förbjuda flottning i flottleden.

I 6 § andra stycket flottledshärbärgeslagen meddelas bestämmelser om s. k. arbetarombud. Bestämmelserna äro avfattade i nära anslutning till 31 § arbetarskyddslagen. Då på sätt nyss erinrats nämnda lagrum undergått vissa ändringar i det till lagrådet remitterade lagförslaget, kunde det sättas i fråga, om icke motsvarande ändringar i nu förevarande stadgande borde vidtagas. Emellertid hava ändringarna i 31 § arbetarskyddslagen i främsta rummet föreslagits för att söka vinna ökad medverkan från arbetarnas egen sida i kampen mot olycksfallen. Dylika skäl föreligga icke här. Ej heller eljest torde behov av ändring i flottledshärbärgeslagens föreskrifter rörande arbetarombud hava yppat sig. På grund härav och då någon annan ändring icke synes böra vidtagas i flottledshärbärgeslagen, har jag ansett jämväl 6 § andra stycket böra bli va oförändrat.

Departementschefen uppläser härefter det inom socialdepartementet utarbetade förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av

härbärge åt arbetarna m. m. av den lydelse, bilaga (*Bilaga A*) till detta protokoll utvisar, samt hemställer, att för det ändamål, § 87 regeringsformen omförmäler, lagrådets utlåtande över förslaget måtte genom utdrag av protokollet inhämtas.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Bertil Wirseen.

Bilaga A.

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående
beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning
av härbärke åt arbetarna m. m.

Härigenom förordnas, att rubriken till lagen den 25 april 1919 angående
beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärke åt arbe-
tarna m. m. samt 1 och 3 §§ i lagen skola, 1 § i nedan angivna delar, er-
hålla följande ändrade lydelse:

Lag

angående beredande i vissa fall vid skogsavverknings-, kolnings- och
flottledsbyggnadsarbete av härbärke åt arbetarna m. m.

1 §. .

Bedrives skogsavverknings-, kolnings- eller flottledsbyggnadsarbete på så-
dant avstånd från ställe, där bostad finnes att tillgå, att det icke skäligen kan
påfordras, att arbetarna skola begiva sig dit för erhållande av natthärbärke,
åligger det arbetsgivaren att sörja för att arbetarna å eller i närheten av
arbetsstället äga tillgång till sådant härbärke.

Vid skogsavverknings- och flottledsbyggnadsarbete åligger det arbetsgi-
varen att jämväl sörja för att å eller i närheten av arbetsstället finnes
tillgång till lämpligt stallrum för de hästar, som användas vid arbetet.

I fråga — — — om arbetarskydd.

3 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas, på sätt Konungen närmare
föreskriver, under överinseende och ledning av yrkesinspektionens chefsmy-
ndighet, av befattningshavare vid yrkesinspektionen samt i det allmännas
tjänst för skogsvård anställd personal; och skola i övrigt bestämmelserna i
31, 38, 45, 49—51 och 53 §§ i lagen om arbetarskydd i tillämpliga delar äga
motsvarande giltighet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1932.

Sammandrag av socialstyrelsens utredning rörande arbetarnas bostadsförhållanden m. m. vid vägbyggnads-, flottledsbyggnads- och dikningsarbeten i ödebygder eller mera glest befolkade trakter.

Såsom utgångspunkt för denna utredning utarbetades, på grundval av uppgifter som införskaffats från Kungl. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och Kungl. Domänstyrelsen, Svenska väg- och vattenbyggnadsarbetarförbundet samt Svenska skogs- och flottningsarbetarförbundet, en förteckning över de större vägbyggnads-, flottledsbyggnads- och dikningsföretag, som i början av år 1926 bedrevs i Norrlands glest befolkade skogs- och fjällbygder.

Med ledning härav och under medverkan av den inom yrkesinspektionen anställda specialinspektören för tillsyn å arbets- och bostadsförhållanden m. m. vid skogs-, flottnings- m. fl. arbeten (skogs- och flottledsinspektören) införskaffades därefter för flertalet i ödebygder bedrivna större vägbyggnadsföretag i de tre övre norrlandslänen från vederbörande arbetsledningar detaljerade uppgifter angående vissa arbets- och bostadsförhållanden enligt ett särskilt frågeformulär. Vägbyggnadsföretag i ödebygder uppgivas även förekomma ehuru mera sporadiskt i vissa delar av Gävleborgs och Kopparbergs län, men några mera detaljerade uppgifter angående dylika företag hava ej erhållits till förevarande undersökning. Uppgifter beträffande vissa arbeten med underhåll och förbättring av flottleder hava på samma sätt inhämtats från statens flottledsingenjör och ett antal större flottningsföreningar.

För att erhålla kännedom om i vad mån man i olika bygder och inom skilda befolkningsgrupper vore av den uppfattningen, att skogshärbärgeslagens bestämmelser borde utsträckas till att avse även vägbyggnader, diknings- och flottledsbyggnadsarbeten, bedrivna på längre avstånd från bebyggda trakter, har slutligen ett tredje frågeformulär utsänts till samtliga revirförvaltningar och vägstyrelser i norrlandslänen samt Kopparbergs och Värmlands län. Av respektive 87 och 124 till nu nämnda myndigheter utsända formulär hava endast respektive 2 och 5 icke besvarats. Då det ansågs av vikt att även så vitt möjligt få del av vederbörande arbetares erfarenheter och synpunkter på frågan, utsändes detta frågeformulär även till vissa arbetarorganisationer i Norrland och Kopparbergs län. Till avdelningar av Skogs- och flottningsarbetarförbundet hava sålunda utsänts 432 frågeformulär, av vilka 238 återkommit besvarade, och till lokala samorganisationer 204 stycken, av vilka 87 besvarats.

Slutligen meddelas, att skogs- och flottledsinspektören under hösten 1925 och sommaren 1926 besiktigat ett antal härbärgen vid väg- och flottledsbyggnader i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt avgivit rapporter över de olika härbärgenas dimensioner och beskaffenhet enligt särskilt detaljerat formulär.

På grundval av förenämnda uppgifter har Socialstyrelsen utarbetat en redogörelse för bostadsförhållandena vid vägbyggnads-, flottledsbyggnads- och dikningsarbeten, som utföras i ödebygder eller mera glest befolkade trakter i Norrland. Det sammandrag av denna redogörelse, som härmed lämnas.

följer i stort sett den uppställning, som kommit till användning i Socialstyrelsens framställning. Början göres sålunda med vägbyggnadsarbetena, varefter följa flottledsbyggnads- och dikningsarbetena. Därefter återgives den sammanfattning av undersökningens allmänna resultat beträffande samtliga nämnda arbeten, som avslutar Socialstyrelsens redogörelse.

De grafiska och tabellariska sammanställningar, som finnas intagna i redogörelsen för Socialstyrelsens undersökning hava icke medtagits i detta sammanhang utan har det ansetts lämpligare att i texten referera desamma.

I. Vägbyggnadsarbeten.

Olika slag av vägbyggnadsarbeten.

Bland de vägbyggnadsarbeten, som till huvudsaklig del bedrivs i ödebygder eller i mera glest befolkade trakter och följaktligen i främsta rummet inbegripits i undersökningen, märkas de s. k. *ödebygdsvägarna* i Norrland. Med ödebygdsvägar förstås enligt lagen om ödebygdsvägar av den 13 juni 1919 sådana vägar, som till betydande längd sträcka sig över fjäll, genom skogar eller eljest glest befolkade trakter och som, ehuru de ej prövats vara för den allmänna samfärdseln nyttiga eller nödiga, likväl befinnas vara till gagn för det allmänna såsom ägnade att främja landets uppodlande och bebyggande. Användningen av denna vägtyp har från början begränsats till de fyra nordligaste länen, men hava sedermera framställningar ingått om byggande av dylika vägar även för den isolerade befolkningen i vissa trakter med fjäll- och ödesbygdskaraktär inom Kopparbergs län.

En annan typ av vägar, som i förevarande sammanhang förtjäna uppmärksamhet, äro de s. k. *enklare vägar*. För anläggande av dylika vägar av billigare typ än de vanliga landsvägarna anvisades medel redan av 1913 års riksdag. Dessa vägar skulle tillgodose det stora behovet av vägförbindelser i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Det ansågs nämligen, att vägbyggnader i behövlig utsträckning icke där skulle kunna komma till stånd med användande endast av den dyrbarare typ, vartill medel anvisas från det allmänna vägbyggnadsanslaget. Från och med år 1919 blev även Västernorrlands län delaktigt av anslaget till enklare vägar, och år 1922 utsträcktes användningen därav till hela landet, dock under förutsättning, att behovet i de nordligaste länen skulle i främsta rummet tillgodoses. Statsbidrag till anläggning av enklare vägar utgår endast i sådana glest befolkade delar av landet, där trafiken under längre följd av år icke kan påräknas bliva större och tyngre, än att den kan tillgodoses med en väg av sådan enklare typ.

Även vissa väganläggningar av typen *vanliga vägar* ha emellertid bedrivits så långt från bebyggda orter, att tillfälliga bostäder måst anordnas för arbetarnas inkvartering. Av betydelse i förevarande avseende hava även varit arbeten med s. k. *utfartsvägar* d. v. s. vägar av enskild vägs natur, som förbinda avsidet liggande byar eller gårdar med det allmänna vägnätet och som i de fyra nordligaste länen alltsedan år 1918 understötts med statsbidrag.

Förutom efter vägarernas natur kunna vägbyggnadsföretagen också fördelas efter vem som är arbetsgivare, och kan man vid en sådan uppdelning skilja mellan vägar, som utföras av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen genom dess underlydande organ, vägar som anläggas av vederbörande vägstyrelser, samt vägar vilka, såsom avseende kronans skogar, byggas genom skogsstatens försorg. Under de senaste åren hava därjämte ett antal vägar utbyggt under ledning av Statens arbetslöshetskommission.

Vägföretag, som omfattas av undersökningen.

Den redogörelse för vägarbetarnas bostads- m. fl. förhållanden vid vägbyggnadsföretag i ödebygder och glest befolkade trakter, för vilken härmed ett sammandrag lämnas, grundar sig huvudsakligen på uppgifter från 28 i de inre delarna av Norrland under de senaste åren bedrivna vägbyggnadsföretag, av vilka 8 äro belägna i Norrbottens, 13 i Västerbottens och 7 i Jämtlands län.

Anställningsform och arbetskontrakt.

Vägbyggnadsarbetet bedrivs nästan undantagslöst på ackord, varvid vägskiiftena, uppdelade efter arbetssvarigheten i växlande längd (75—300 meter, vanligen c:a 200 meter), bortsättas till den lägst bjudande, antingen på s. k. vägauktion eller efter infordrande av skriftliga anbud. Vid vägauktionen, som i regel torde vara den i första hand förekommande formen för arbetenas bortsättande — skriftliga anbud infordras vanligen endast i den mån antagbara anbud ej erhållits vid auktionen — vandrar auktionsförrättaren jämte samtliga spekulanter fram över vägskiiftena i tur och ordning och vid slutet av varje skifte hålles auktion, vilken ej sällan, om spekulanterna äro många och konkurrensen svår, kan få sina dramatiska poänger. Ackorden, som i allmänhet omfatta endast terrasseringsarbetet, fastställas för de olika vägskiiftena till olika priser per längdmeter väg, allt efter markens varierande stenighet, hårdhet och beskaffenhet i övrigt samt storleken av föreskrivna schaktningar och fyllningar (2—8 kronor per längdmeter, enligt uppgifter från lokalundersökningarna). Arbeten med läggande av sten- eller trätrummor, byggande av broar samt gruskörning bortsättas därefter genom särskilda ackord. Varje ackordstagare åtager sig i regel endast ett vägskiifte, ehuru det i vissa fall förekommer, att en och samma person inropar 2—3, i enstaka fall upp till 5 skiften. Ackordstagarna, som nästan undantagslöst själva deltaga i arbetet, anställa i regel en eller flera medhjälpare, vilka vanligen äro fullt likställda med ackordstagarna ifråga om arbetsförtjänsten. Från detta system är steget icke stort till det kooperativa arbetslaget, vilket samfällt plägar träffa överenskommelse om ett arbetsåtagande, ehuru endast en av arbetarna undertecknar kontraktet såsom ackordstagare. På grund av den ekonomiska likställighet, som nästan alltid är rådande mellan ackordstagare och medhjälpare, är det i själva verket mången gång svårt att avgöra, om anställningsformen skall benämnas på det ena eller andra sättet.

Ehuru ackordstagarna vid vägbyggnadsarbete i regel utgöras av jordbrukare och arbetare, vilka själva deltaga i arbetet och vilka i regel sakna förutsättningar för tagande av ekonomiska risker, betraktas ackordstagaren i regel såsom entreprenör, i vilken egenskap han har åtskilliga förpliktelser. I de kontrakt, som arbetstagarna ha att underskriva, angives sålunda icke blott den arbetsprestation, var och en åtager sig, och den därför överenskomna ersättningen jämte detaljerade föreskrifter angående arbetets tekniska utförande utan även en mängd skyldigheter, av vilka somliga mera synas vara på sin plats i verkliga entreprenadkontrakt än i arbetsavtal, varom här är fråga.

Ackordstagaren skall sålunda, om allmän väg eller dylikt beröres av arbetsföretaget, utan ersättning från vägbyggnadsdirektionens sida svara för bl. a. genom arbetet åsamkat hinder i trafiken, och skall han å dylika arbetsplatser uppsätta varningstavlor samt under den mörka delen av dygnet genom utställd vakt eller medelst tända lyktor angiva för trafiken farliga punkter. Han skall vidare anskaffa och bekosta alla för arbetets utförande erforderliga materialier (sprängämnen) och redskap — sålunda även t. ex. stubbrytare och fält-ässjor — samt ersätta all genom tramp, transportvägar, materialupplag, spräng-

ning eller annorledes under arbetet uppkommen skada eller vållat intrång. Vidare åligger det ackordstagaren att svara för alla arbetsgivaren åliggande skyldigheter enligt gällande olycksfallsförsäkringslag. Ackordstagaren är därjämte skyldig att uppföra och bekosta nödiga baracker och kojor med stallar, redskaps- och materialskjul samt avträdeshus ävensom att bestrida renhållningen därstädes m. m.

Om ackordstagare ej inom föreskriven tid har arbetet fullbordat eller bedriver arbetet så långsamt, att enligt arbetsbefälets åsikt detsamma ej kan av honom på ett fullt betryggande sätt inom föreskriven tid fullbordas, eller ej uppfyller alla ovan uppräknade förbindelser, äga vägbyggnadsdirektionen och arbetsbefälet rätt att när som helst skilja honom från arbetet och att låta utföra det felande arbetet på hans eller hans borgensmäns bekostnad, och är vägbyggnadsdirektionen fritagen från ersättningsanspråk på grund av dylik åtgärd, varjämte möjligen innestående likvid förverkas.

Vid undersökningen har det visserligen framgått, att de i kontrakten inlagda föreskrifterna med hänsyn till ackordstagarnas ofta svaga ekonomiska ställning merendels tillämpas med billighet och skonsamhet, men det torde det oaktat ej kunna undvikas, att fullgörandet av dessa skyldigheter mången gång blir betungande på grund därav, att arbetarna i sin tävlan att erhålla arbete underbjuda varandra. Detta förhållande synes även vid vissa undersökta vägbyggnadsföretag hava beaktats av arbetsledningarna, i det att dessa dels icke antagit anbud, som enligt deras kalkyler skulle åsamka ackordsgivaren förlust eller innebära oskäligt låg ersättning för utfört arbete, och dels på egen bekostnad vidtagit åtgärder, vilka enligt kontraktet ålegat ackordstagarna. Vid vissa i Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens regi i ödebygder bedrivna arbeten har arbetsledningen sålunda låtit uppföra bostadsanordningar för såväl arbetare som dragare, och vid vissa genom vägstyrelses försorg bedrivna arbeten har arbetsdirektionen låtit olycksfallsförsäkra samtliga arbetare på sin bekostnad.

Arbetssäsong och arbetstid.

Vägarbetena bedrivs huvudsakligen under sommarhalvåret, d. v. s. den tid då marken ej är tjälad. I de inre delarna av Norrland påbörjas terrasseringsarbetena vanligen i slutet av maj eller början av juni månad och pågå sedan till dess tjälén i oktober eller november lägger hinder i vägen för deras fortsättande. Rätt ofta bedrivs arbetet i tvenne perioder, den ena omfattande juni och halva juli månad samt den andra senare hälften av augusti t. o. m. slutet av oktober. Under mellantiden äro de flesta av arbetarna upptagna av slätterarbete.

De under vintern bedrivna arbetena omfatta huvudsakligen gruskörning, brobyggnader, trumläggningar samt i samband därmed stående arbeten, såsom uttagande och transport av sten m. m.

För att något belysa växlingarna i vägbyggnadsarbetets omfattning under olika årstider har en sammanställning verkställt av uppgifter rörande arbetarantalets variationer under olika kvartal vid tre i Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens regi under åren 1922—1925 anlagda vägar i skogs- och fjällbygder inom Västerbottens län. Det härvid erhållna resultatet framgår av följande sammanställning:

Antal arbetare under åren 1922—1925 vid tre vägbyggnadsföretag i ödebygder inom Västerbottens län.

År	1:a kvartalet	2:dra kvartalet	3:dje kvartalet	4:e kvartalet
1922				233—94
1923	93—126	126—355	355—366	366—63
1924	63—144	144—142	142—255	255—57
1925	57—90	90—309	309—218	218—50

Ett större vägföretag pågår vanligen under ett flertal år, varvid årligen plägar färdigbyggas eller terrasseras 0.5—1, i vissa fall ända till 1.5 mil.

Vid vägbyggnadsarbeten synes den genomsnittliga arbetstiden per dag uppgå till 8 å 9 timmar. Under vintern torde arbetstiden i regel ej uppgå till 8 timmar, men under sommaren lär denna arbetstid ofta överskridas, enär ackordstagarna äro angelägna att fullborda sina vägskiften så fort som möjligt.

Vägbyggnadsarbetarnas antal och fördelning i socialt avseende.

Det antal arbetare, som årligen sysselsättas med vägarbeten, är givetvis ganska växlande, och några exakta uppgifter härom ha icke kunnat lämnas. Antalet vägbyggnadsarbetare i de fyra nordligaste länen har av Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för budgetåret 1924—1925 beräknats till c:a 3,610 om sommaren och 910 under vintern, varav 2,300 respektive 580 sysselsattes med arbeten för vanliga vägar, 1,000 respektive 250 å enklare vägar och 340 respektive 80 å ödemarksvägar¹. Till förevarande undersökning, vilken ju blott avser sådana vägarbeten, som bedrivs i ödebygder och mera glest befolkade trakter, hava uppgifter för år 1925 inkommit rörande c:a 1,200 sommar- och c:a 300 vintervägarbetare. Dessa antal skulle sålunda representera omkring $\frac{1}{3}$ av samtliga med vägbyggnadsarbeten sysselsatta arbetare, men torde bland dem befinna sig flertalet arbetare, som sysselsättas med anläggning av ödebygdsvägar eller enklare vägar.

Vägarbetarna rekryteras från alla de sociala huvudgrupper, som förekomma å landsbygden, nämligen jordägare, arrendatorer (bolagsarrendatorer och kronotorpare) samt arbetare utan jord. Enligt uppgifter, som erhållits från arbetsledningarna vid 14 år 1926 pågående vägbyggnadsföretag fördelade sig vägbyggnadsarbetarna vid dessa företag så, att 44.6 % utgjordes av jordägare samt deras söner, mågar o. d., 4.1 % av bolagsarrendatorer, 9.3 % av kronotorpare och deras familjemedlemmar samt 42 % av jordlösa arbetare eller söner till sådana.

Vägbyggnadsarbetarna uppgivas i regel vara från den trakt, d. v. s. vanligen den socken, där arbetet pågår. Av samtliga i undersökningen ingående arbetare, för vilka uppgifter föreligga, utgjordes sålunda icke mindre än 87.5 % av ortens folk, medan endast 12.5 % tillrest från andra orter. Av dessa senare voro omkring $\frac{3}{4}$ jordlösa arbetare och deras familjemedlemmar.

Dagsförtjänster vid vägbyggnadsarbete.

Att döma av de uppgifter rörande dagsförtjänstens storlek, som erhållits från såväl arbetsledningarna som arbetare, synes bruttoförtjänsten i allmänhet variera mellan 5 och 7 kronor per dag. Vid vissa företag synes dagsförtjänsten ha varit något lägre under vintern, medan från andra rapporteras ungefär samma dagsförtjänst under sommar och vinter. För häst och karl synes dagsförtjänsten under åren 1925 och 1926 ha varierat mellan 10 och 12 kronor. I enstaka fall uppgives den hava utgjort 13—14 kronor. I allmänhet synes man vid beräkning av inkomsten för häst och karl ha ansett ett hästdagsverke (häst och karl) lika med två mandsdagsverken.

I de trakter, som här närmast avses, Norrlands skogs- och ödebygder, torde på grund av skogs- och flottningsarbetenas stora omfattning de vid dessa arbeten utbetalade arbetslönerna vara normgivande för lönenivån. En jämförelse mellan vägarbetarnas ovan angivna dagsförtjänster och de, som enligt Socialstyrelsens statistik erhållits vid skogsarbete, synes även giva vid handen, att dagsförtjänsten såväl för arbetare som för häst och karl är ungefär

¹ Se andra lagutskottets utlåtande nr 20 vid 1925. års riksdag.

densamma vid ovannämnda slag av arbeten. Att märka är emellertid, att skogsarbetarna numera i allmänhet ej behöva vidkännas några kostnader för anordnande av bostäder, enär arbetsgivarna efter skogshärbärgeslagens ikraftträdande ha att sörja för bostadsfrågans ordnande, i den mån inkvartering ej kan erhållas i gårdar eller byar.

Vägbyggnadsarbetarnas bostadsförhållanden.

Vid vägbyggnadsarbeten, som bedrivs i närheten av bebyggda orter, torde det i allmänhet icke möta några större svårigheter att ordna arbetarnas inkvarteringsförhållanden. Det övervägande flertalet arbetare tillhöra, såsom tidigare angivits, ortsbefolkningen, och även tillresande arbetare kunna i dylika fall erhålla bostad hos den bofasta befolkningen. Annorlunda gestalta sig emellertid förhållandena, då vägbyggnadsarbetet, såsom numera i stor utsträckning är fallet, utföres i ödebygder eller trakter med gles bebyggelse. Arbetare från orten söka givetvis även här så vitt möjligt att erhålla så belägna vägskiten, att de kunna få bo i sina hem, i gårdar eller i närheten av den blivande vägen belägna fäbodstugor. I den mån dylika inkvarteringsmöjligheter icke finnas att tillgå på rimligt avstånd från arbetsplatsen, varmed i regel synes förstås 2—4 km., blir man nödsakad att uppföra särskilda provisoriska bostäder. Anordnandet av dylika ankommer på ackordstagarna själva, enär, såsom ovan angivits, arbetskontrakten i regel föreskriva, att arbetstagare är skyldig att utan särskild ersättning uppföra och bekosta nödiga baracker och kojor med stallar, avträden, redskaps- och materialskjul m. m.

Enligt uppgifter från vägstyrelser och revirförvaltare, omfattande vardera något mer än 1,000 arbetare, synes under åren 1925 och 1926 sommartid inemot hälften (46.0 och 46.1 %) av vid här ifrågavarande vägbyggnadsföretag inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län anställda arbetare hava logerat i kojor o. d. provisoriska bostäder, medan uppgifterna från ett antal arbetsledningar för i dessa trakter bedrivna vägbyggnadsföretag, representerande c:a 800 arbetare, angiva något högre procentsiffror eller respektive 57.7 och 63.9 %. Enligt arbetarorganisationernas uppgifter hade ungefär två tredjedelar (1925 65.5 och 1926 69.7 %) av det redovisade arbetarantalet varit nödsakade att bo i kojor och andra tillfälliga bostäder. Den rätt så betydande skillnad, som förefinnes mellan å ena sidan vägstyrelsernas och revirförvaltarnas och å den andra fackorganisationernas uppgifter rörande det antal arbetare, som sommartid bott i provisoriska bostäder, torde förklaras dels därav att uppgifterna i viss mån icke avse samma företag, och dels måhända även av det förhållandet, att arbetsstyrkan även under sommaren kan variera avsevärt, särskilt under slättertiden, då arbetet i vissa fall bedrivs av endast lösarbetare, som i regel bo i kojor.

Under vintern sysselsättes, såsom ovan meddelats, en väsentligt mindre arbetsstyrka med vägbyggnadsarbeten än under sommaren. Enligt uppgifter från de nyssnämnda uppgiftslämnarna arbetade under åren 1925 och 1926 endast mellan en fjärdedel och en femtedel av sommararbetsstyrkan under vintern. Det relativa antalet arbetare, som vintertid bott i tillfälliga bostäder, har enligt arbetsledningarnas uppgifter under åren 1925 och 1926 uppgått till respektive 27.1 och 53.2 %. Undersökningen synes sålunda ha givit vid handen, att vid här ifrågavarande vägbyggnadsarbeten, vilka till huvudsaklig del bedrivs i de inre delarna av Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, mellan hälften och två tredjedelar av arbetsstyrkan under sommaren och mellan en fjärdedel och hälften av densamma under vintern logerar i provisoriska bostäder.

De från arbetsledningarna mottagna uppgifterna utvisa även, huru vägbyggnadsarbetarnas fördelning på olika slag av bostäder gestaltat sig. I syfte

att erhålla ett rikhaltigare material för belysande av detta förhållande hava för några vägar härvid medtagits uppgifter från flera år. På grund härav lämna dessa uppgifter icke upplysning om det antal arbetare, som *ärligen* sysselsätts vid de äsyftade vägbyggnadsföretagen, men däremot torde de härigenom erhållna relativa talen utgöra ett representativt uttryck för den omfattning, i vilken vägarbetarna vid ödebygdsföretag under sommar och vinter bo i sina hem, i gårdar eller logera i fäbodstugor, större och mindre vägkojor samt gapskjul.

Av de 2,074 arbetare, vilka enligt det på ovan angivna sätt erhållna materialet varit sysselsatta med vägbyggnadsarbete sommartid, hade 390 eller 18 % kunnat bo i sina hem, medan 609 eller 19.4 % erhållit bostad i invid vägsträckan belägna gårdar och byar. Av de övriga hade 4.7 % logerat i fäbodstugor, 12.8 % i större kojor, vanligen gamla kojor, som kvarstått efter skogsdrivningar, och 27.2 % i mindre, av arbetarna själva uppförda kojor. I Norrbottens län hade bostaden för 7.1 % av arbetarna utgjorts av s. k. snedtak eller gapskjul. Dylika mycket primitiva bostadsanordningar synas även användas vid vägbyggnadsföretag i de jämtländska ödebygderna.

Vid vägarbeten under *vintern* hade av samtliga redovisade 823 arbetare 267 eller 32.4 % kunnat bo i sina hem, medan 307 eller 37.3 % inneboit i gårdar. Av de övriga hade 4.1 % logerat i fäbodar, 23.1 % i större och 2.8 % i mindre, för tillfället uppförda kojor.

Vägkojornas beskaffenhet.

De kojor, som uppföras och bekostas av arbetarna själva, bliva i regel, såsom naturligt är, mycket primitiva. Ackordstagarna äro givetvis angelägna om att till ett minimum nedbringa de med arbetsåtagandet förenade omkostnaderna, ibland vilka utgifterna för anordnande av bostad måhända ofta äro de största. Därtill kommer att vägkojorna huvudsakligen bebos under sommarhalvåret.

Då arbetarna själva anordna bostäder, bygga de i regel en koja å varje vägskitte med plats för det antal man, vanligen 1—4, som skola arbeta på sträckan ifråga. Grundtypen för dessa kojor är oftast den vid kolningsarbeten sedan århundraden använda, för 2—4 man avsedda, kolarkojan, karakteriserad genom raka, av rundvirke upplagda eller timrade gavelväggar, lutande, med kolstybb eller jord betäckta långväggar samt försedd med en på ena gaveln, huvudsakligen utanför kojan belägen spis av gråsten samt en eller två efter långväggarna placerade britsar. Fyllningsmaterial till tak och väggar erhålles vanligen genom golvets nedschaktande, varvid samtidigt vinnes den fördelen, att själva kojan kan byggas lägre. Golvet, som i regel utgöres av tillstampad jord, ligger därför vanligen 30—50 cm. lägre än omgivande marknivå. Av vikt är att en dylik koja placeras så, att regnvatten kan avrinna åt alla sidor, enär golvet i annat fall kommer att besväras av fuktighet. I vissa fall förekommer särskilt, med spån eller papp beklätt ytter- eller vattentak, men ofta saknas sådant, eller också lägges tjärpapp direkt på det jordfyllda inner- eller varmtaket. Vanligen placeras ett mindre fönster på den mitt emot eldstaden belägna gavelväggen eller också ovanför dörren. Mången gång saknas fönster. Med förstuga kombinerat förvaringsrum för proviant, kläder, redskap m. m. synes i regel aldrig förekomma. Provianten förvaras antingen inne i kojan eller i en låda eller kunt utanför densamma, och de klädespersedlar, som för tillfället icke användas, hänga vanligen i något bredvid kojan stående träd.

En ännu enklare bostadstyp utgör den s. k. torvkåtan, som företrädesvis användes i övre Norrland. Denna utgöres av ett antal stänger, vanligen av björk.

som uppställes så, att de bilda en kon, och på dessa placeras lager av torv och mossor. Några stenar mitt på golvet utgöra eldstaden, och arbetarna ligga vanligen på granrisbäddar, som placeras direkt på marken. Utrymmet tillåter oftast icke någon matlagning inne i bostaden, utan sker denna utanför kojans under bar himmel. Denna »bostad» blir helt naturligt mycket primitiv, men den uppgives medföra den fördelen, att den i mindre grad än andra besvärar av mygg, vilken i dessa trakter under sommaren utgör en verklig plåga.

Större och avsevärt bättre kåtor förekomma emellertid även. Vid de av skogs- och flottledsinspektören verkställda lokalundersökningarna konstaterades sålunda, huru arbetarna vid ett större vägföretag i Västerbotten anordnat kåtor av timmer och klov för 3—4 man. Härvid har timrats 4—5 stockvarv höga väggar, och på dessa hade därefter anordnats en överbyggnad av klov, till formen liknande en stympad pyramid, vilken inkläts med näver och jord. Eldstaden utgjordes av en mindre eldpall i kåtans mitt, och röken fick därifrån söka sig utlopp genom ett större hål i taket. Liggplatserna utgjordes av enkla britsar eller lavar, placerade efter tre väggar. Den fjärde upptogs av dörren, vilken vanligen på alla av arbetarna anordnade vägkojor har mycket blygsamma dimensioner.

Den mest provisoriska bostadsformen utgör gapskjulet, även benämnt snedtak eller bakvard. Detta utgöres nämligen endast av ett mot marken lutande tak med tillhörande gavlar. Mot en sida är det helt öppet, och här placeras elden, vilken under den kyligare årstiden anordnas i form av s. k. nying, som brinner under större delen av natten.

Nu beskrivna bostadstyper möta i ständigt skiftande variationer. Ibland inbyggas de i en grusbacke, så att de verkligen göra skäl för namnet jordkolor, och ibland byggas de emot någon större sten, dels för att åtminstone på en sida erhålla skydd mot storm och bläst och dels för att inbespara det arbete och material, som i annat fall skulle ha åtgått för byggande av denna vägg. I fjälltrakter, där byggnadsmaterialet vanligen utgöres av krokig björk av kläna dimensioner, giva vägkojorna ofta ett mycket torftigt intryck, samtidigt som beskaffenheten givetvis lämnar mycket övrigt att önska. En del arbetare eller rättare sagt arbetslag synas emellertid ställa högre krav på sina bostäder och nedlägga därför mera arbete och omkostnader på desamma. Vid lokalundersökningarna har det sålunda framgått, att arbetarna vid vissa vägskiften, som omfattade utbyggnad av större vägbankar och där arbetena sålunda pågingo under längre tid, hade anordnat timrade kojor av en mera solid och ändamålsenlig typ. En dylik med stall för 2 hästar sammanbyggd koja hade tillkommit på sådant sätt, att ackordstagaren överenskommit med vederbörande skogsägare om erhållande av fritt virke mot att han uppförde koja och stall så, att de i fortsättningen kunde användas för inkvartering av skogsarbetare. Vid ett brobygge hade ackordstagarna anordnat ett fullt tillfredsställande härbärge av dubbla brädpancler med ett mellanliggande lager av sågspån, vilket härbärge kostade dem 300 kronor.

De av arbetarna själva anordnade kojor, som bebos vintertid, byggas under stundom eller åtminstone i enstaka fall lika primitivt som de för sommarbruk avsedda kojorna av kolarkojetyp. En dylik koja av mycket otillfredsställande beskaffenhet, som vid lokalundersökningen besöktes, hade sålunda under en vinter utgjort bostad för 2 man och en häst. Kojans dimensioner och beskaffenhet i övrigt voro sådana, att man vid besiktigandet av densamma icke kunde undgå att förvåna sig över att arbetarna vintertid kunnat nöja sig med en sådan bostad. Vanligen söker man emellertid för mötande av vinterkällden göra kojorna mera ombonade. Oftast äro dessa kojor sammanbyggda med stall, enär hästar i regel erfordras för vinterarbetena.

Antalet av arbetarna själva uppförda kojor synes approximativt kunna upp-

skattas till c:a 15 à 20 stycken per mil. På sådana sträckor, där samtliga arbetare bo i av dem själva uppförda kojor, kan antalet uppgå till 4 à 5 per kilometer.

Att kostnaderna för de av arbetarna uppförda bostadsanordningarna skola variera avsevärt, inses utan vidare av vad ovan anförts. Sommarkojorna, vilka i uppförande allt efter storlek och beskaffenhet draga 4—20 dagsverken, kunna således inklusive material — fönster, spik, papp o. dyl. — men exklusive virkets värde uppskattas till mellan 20—150 kronor per styck, vanligen 60—100 kronor, och de för vinterbruk avsedda till 100 à 200, undantagsvis 300 kronor.

Såsom i det föregående omnämnts, har statens skogs- och flottledsinspektör under hösten 1925 och sommaren 1926 under sina tjänsteresor besiktigtat tillfälliga bostäder vid vissa vägbyggnadsarbeten i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, varvid desamma blivit uppmätta och detaljerat undersökta med avseende på beskaffenhet och ändamålsenlighet.

Av de 62 inspektionsrapporter, som härvid upprättats, avse 31 av *arbetarna själva* anordnade kojor. Av dessa hänföres 20 till den mindre typen, i det de inrymde 2—5 man, medan de övriga 11 voro avsedda för 6—9 man. Samtliga kojor med undantag av en bestodo av ett enda rum, och 3 voro sammanbyggda med stall. Byggnadsmaterialet utgjordes i 11 fall av obarkat och obilat rundvirke, i 5 fall av bilat timmer, i 5 fall av timmer och klov, täckta med jord, i 2 fall av enbart klov, i 4 fall av dubbel panel av bräder och klov med jord eller mossa emellan samt i övriga fall av enkla bräder eller björkslanor täckta med torv.

Av de 31 kojorna hade 12 yttertak av tjärpapp, i vissa fall lagd på särskilt röste men vanligen direkt på jordfyllningen, 6 spåntak samt 4 tak av bräder. De övriga 9 saknade särskilt yttertak. Särskilt innertak med eller utan fyllning saknades i 15 fall.

Golvet utgjordes i 24 kojor av tillstampad jord, medan i 7 trägolv kommit till användning. Fönster saknades i 6 kojor, 20 kojor voro anordnade med 1 fönster, vars storlek i 14 kojor understeg 0.3 kvm. och i 3 översteg 1 kvm. 5 kojor voro försedda med vardera 2 fönster.

Eldstaden utgjordes i 12 kojor av öppen spis, i vissa fall placerad inom, i andra till huvudsaklig del utanför kojan, i 6 av en mitt på golvet anordnad eldpall, vanligen med stort rökfång och rökhuv av trä, samt i 13 kojor av järnspis, oftast s. k. norskugn.

Liggplatserna bestodo i de flesta kojorna av britsar, vanligen för 2 man. 7 kojor hade gemensamma för 4—8 personer avsedda britsar, som i regel icke voro avbalkade i sovplatser. I en koja, avsedd för 6—8 man, hade arbetarna legat på granrisbäddar på marken.

I medeltal hade de mindre kojorna en golvyta av 10.7 kvm. och en volym av 18.6 kbm. I de större kojorna uppgick medelgolvytan till 16 kvm. och medelvolymen till 28.6 kbm.

Medelgolvyta och medelvolum per person, vilka uppgifter lämna en bättre föreställning om utrymmesförhållandena än de nyss angivna, utgjorde respektive 2.8 kvm. (för de mindre 3.1 och för de större 2.4) och 4.9 kbm. (för kojor rymmande 2—5 man 5.1 kvm. och för kojor rymmande 6 eller flera 4.1 kbm.). Enligt den av Socialstyrelsen år 1916 framlagda undersökningen rörande skogsarbetarnas levnads- och arbetsförhållanden utgjorde i kolarkojorna, som likaledes i regel byggas och bekostas av arbetarna själva, medelgolvytan per person 4.0 kvm. och medelluftrymden 6.8 kbm. Det vill därför synas, som om utrymmet i vägojorna, vilka vanligen, under den tid arbetet pågår, äro fullbelagda, skulle vara avsevärt mindre än i kolarkojorna.

Särskilt förvaringsrum för proviant, kläder m. m. fanns endast vid 2 av de genom arbetarnas försorg uppförda kojorna.

Av helt annan typ och standard voro de kojor, som vid vissa företag anordnats genom arbetsledningarnas försorg och på dessas bekostnad och vilka arbetarna avgiftsfritt fingo bebo. Detsamma gäller även i viss mån om de skogskojor samt fäbod- och slätterstugor m. m., som i vissa fall tagits i bruk för vägarbetarnas inkvartering. Vid de av skogs- och flottledsinspektören verkställda besiktningarna hava 31 dylika härbärgen varit föremål för inspektion, av vilka 9 anordnats vid av Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bedrivna arbeten, 4 genom Norrlands statsarbeten och 5 genom respektive vägstyrelsers försorg; 3 utgjordes av fäbodstugor, 2 av skogskojor, anordnade av staten, och 3 av dylika, som uppförts av trävarubolag, samt 2 av slätterstugor. Härtill kom en bryggstuga, en gammal badstu samt slutligen ett härbärke tillhörande en lägenhetsinnehavare, vilken uppfört detsamma i akt och mening att uthyra detsamma till vägarbetare. Dessa härbärgen, av vilka fem innehöllo 2 rum vardera, erbjödo i regel goda inkvarteringsmöjligheter, och flera av dem motsvarade väl de fordringar, som numera ställas på för vinterbruk avsedda härbärgen för skogsarbetare. Med avseende på byggnadsmaterialet voro 28 uppförda av bilat timmer, varvid väggarna i regel timrats med drag samt mossats eller drivits, 2 hade väggar av dubbla paneler med mellanliggande lager av sågspånsfyllning och ett var byggt av 3" plank.

Samtliga utom en fäbodstuga och en slätterkoja voro försedda med såväl yttertak som innertak. Takbetäckningen utgjordes å 17 härbärgen av bräder, å 8 av takspån, å 4 av tjärpapp samt å ett av klov. En fäbodstuga var anordnad med torvtak — jord på bräder och näver. Trägolvet fanns i 28 av de undersökta härbärgena och endast 3 hade jordgolv. Samtliga härbärgen voro försedda med ett eller flera fönster, vilka i vissa fall voro anordnade med innanfönster eller dubbla rutor. I 16 härbärgen översteg fönsterytan 1 kvm. och i 7 varierade densamma mellan 2 och 3 kvm. Endast i 2 understeg fönsterstorleken 0.5 kvm.

I det övervägande flertalet bostäder utgjordes liggplatserna av tvåmans-sängar i 1 eller 2 etager. Endast i 6 förekom gemensam brits, vilken i 3 fall var avdelad i sovplatser, vardera för 2 man.

Medelgolvytan per person var inom denna bostadskategori exakt lika stor som i de av arbetarna själva byggda kojorna eller 2.8 kvm., under det att medelvolymen var 1 kbm. större eller 5.9 kbm. Utrymmet per man synes emellertid i de genom arbetsgivarnas försorg uppförda större härbärgena, som inrymde i medeltal 9 å 10 arbetare, ha varit något större än vad ovannämnda siffror utvisa, enär dessa härbärgen i allmänhet icke varit fullt belagda.

Med förvaringsrum för proviant, kläder, redskap m. m. kombinerad förstuga fanns vid 13 härbärgen, under det att dylik anordning saknades vid de 18 övriga här ifrågakvarande härbärgena.

Ett särskilt förvaringsrum, vilket lämpligen även kan tjäna såsom vindfång, framhålles såsom en enkel och relativt billig anordning, vilken, enligt vad erfarenheten från skogsarbetarnas förläggningar givit vid handen, i hög grad ökar ett härbärges beboelighet, dels därigenom att utrymmet och särskilt den fria golvytan avsevärt ökas, då kistor, kuntar m. m. ej behöva stå inne i bostaden — ett förhållande som är av särskilt stor betydelse i härbärgen, som bebos av ett flertal arbetare — och dels genom de ökade möjligheter till renhållning och upprätthållande av ordning och snygghet i övrigt, som härigenom vinnas.

Med avseende å sistnämnda förhållande bekräftade undersökningen vad som ifråga om skogskojorna konstaterats, nämligen att iakttagandet av ordning och snygghet i härbärgena nära sammanhänger med härbärgenas beskaffenhet och standard. I ett ändamålsenligt anordnat och trivsamt härbärke söka arbetarna numera efter förmåga upprätthålla en viss ordning och snygghet, ofta på det

sätt att de i tur och ordning svara för städningen, under det att nämnda begrepp merendels lämnas obeaktade i de små primitiva, med jordgolv anordnade kojorna.

Vad stallförhållandena beträffar har från 11 vägbyggnadsföretag rapporterats, att flertalet av de hästar, som därvid använts — sommardid 25 och vintertid 61 stycken — kunnat inhysas i gårdsstall. Vid några dylika företag har dock flertalet eller samtliga hästar måst inhysas i tillfälliga, för ändamålet anordnade stall. Vid de av skogs- och flottledsinspektören besiktigade bostäderna funnos 6 stall, vilka uppförts av ackordstagare utan särskild ersättning. Vid de övriga bostäderna funnos 16 stall med 56 spiltor. Stallen, av vilka flera voro sammanbyggda med bostäderna, voro i regel uppförda av timmer. De av arbetarna uppförda voro mindre tillfredsställande, under det att flertalet av dem, som tillkommit genom åtgärder från arbetsledningarnas sida, motsvarade ganska högt ställda krav på ett tillfälligt stall.

Såsom komplement till den ovan av skogs- och flottledsinspektören lämnade redogörelsen för beskaffenheten av de bostadsanordningar av olika slag, som kommit till användning vid vissa av honom besökta vägföretag, meddelas slutligen ett urval av de upplysningar rörande arbetarnas bostadsförhållanden, som i vissa fall lämnats av arbetsgivare eller arbetare. Härvid hava i fråga om vissa viktigare vägbyggnadsarbeten de olika uppgiftskategorierna sammanställts i de fall, där uppgifter från båda parterna förelegat.

I fråga om vägen *Parkajoki—Muoniolusta* i Karesuando och Pajala tingslag ha enligt arbetsledningens uppgift sommardid större vägkojor anordnats av arbetsgivaren (staten) och mindre sådana av arbetarna. Vinterkojor uppföras av arbetsgivaren. Arbetsgivaren har anordnat 14 kojor, rymmande tillsammans 100 man, för en kostnad av 6,000 kronor, i vilken kostnad även virkets värde torde ingå. Medelkostnaden för av arbetarna uppförda sommarkojor har varit c:a 20 kronor. Arbetsgivarens kojor äro av timmer och ordentligt diktade; kojornas storlek är i regel: längd 4—5 meter, bredd 4—4½ meter, höjd 2—2,10 meter, med ett större fönster mot söder. Golvet består av plank och yttertak av bräder med avhjulade vattenrännor. Eldstaden är murad av skiffersten (öppen spis). Varje säng rymmer 2 man, men användes ofta av blott en man; 10—12 man rymmas i en koja.

Arbetarna utföra själva mindre s. k. torvkojor för 2—3 man. Därvid gräves en grop av ½ meters djup på en torr plats. Häröver reses klucket virke till väggar och tak, varefter två eller tre varv torv läggas utanför väggarna och på taket. En öppen mindre spis av natursten muras utanför ett hörn av kajan med öppning inåt kajan.

Stall av timmer för 2—3 hästar förses med skilda varmtak och yttertak. Golvet lägges av plank. Stallens dimensioner äro vanligen 4 × 5 meter. En spilta för en häst göres 1,6 meter bred.

På vägsträckan *Muodoslombolo—Sairomuotka* har arbetsgivaren uppfört 5 kojor, rymmande 60 man, för en kostnad av 1,600 kronor.

Vid vägbyggnadsarbeten, som utföras för *Juckasjärvi* sockens väghållningsdistrikt och som påbörjades hösten 1923 och beräknas vara slutförda år 1928, bo arbetarna, enligt vad jägmästaren i reviret uppgiver, dels i av vägstyrelsen byggda kojor av god beskaffenhet dels, om koja ej finnes i närheten, i torvkåtor, som placeras vid varje avlägset vägsnitt. Dessa torvkåtor uppgivas medföra, oavsett den kortare vägen till och från arbetet, den fördelen, att de under varma somrardagar äro betydligt svalare än stugor och att de äro myggfriare än dessa. Som nya utestänga de kyla mycket bra men försämras efter ett par år. Vanligen räcka de dock så länge de erfordras för arbetet. Alla större byggnader uppföras i regel av arbetsgivaren. Stugor, som vid ackordsarbeten av större omfattning (brobyggnader) uppföras genom ackordstagarnas försorg,

inlösas vanligen av vägstyrelsen för att användas under arbetets fortsättning. Torvkåtorna uppföras av aekordstagarna utan ersättning. Materialtransporter ske ofta med vägstyrelsens motorfordon, varför logi ej sällan vid tillfälliga arbeten såväl sommar som vinter kan tagas i bruk.

Vid ödebygdsvägen *Vajkijaur—Björkholm* i *Jokkmokks* socken ha enligt arbetsledningens uppgift sommarbostäder uppförts dels utan och dels med bidrag av arbetsgivaren. Vinterbostäder anordnas merendels av arbetsgivaren, men ibland av arbetarna med bidrag av arbetsgivaren. Arbetsgivaren har anordnat 2 kojor, rymmande tillsammans 24 man och med stall för 4 hästar för en kostnad av 500 kronor för vardera. Medelkostnaden för av arbetarna anordnade sommarkojor var 75 kronor och för vinterkojor 100 kronor. Arbetsgivarens kojor byggas med väggar av timmer samt tak av bräder (1×1) och tjärpapp, golv av bräder och plank, eldpall samt »norskspis». Vintertid kan eldas i båda eldstäderna för torkning av kläder samt matlagning. Liggplatserna utgöras av britsar med en höjd av 0.6 meter över golvet. I en del fall användas väggfasta sängar, över- och undersäng med plats för 2 man i varje. Stall sammanbygges med kojan, så att en vägg är gemensam för kojan och stallet. Av arbetsgivaren byggda kojor få kvarstå och övertagas av vägdistriktet eller reviret och användas för framtida underhåll av vägen eller för skogsskötseln.

Enligt fackorganisationerna i *Jokkmokks* socken bo vägarbetarna till stor del i jord- och riskåtor, utan golv och fönster, vilka uppföras av arbetarna utan ersättning.

Vägstyrelsens ordförande i distriktet meddelar, att de provisoriska bostäderna i regel äro uppförda av småvirke i upprest lutande ställning och täckta med torv. De uppgivas ha den fördelen, att mygg utestängas, men flera olägenheter, såsom att de äro trånga och mörka. Då britsar icke förekomma, utgöres bädden av ris på marken. Dessa bostäder uppföras av arbetarna utan ersättning. Vinterbostäderna äro timrade kojor, i de flesta fall med fönster och britsar, i vissa fall med golv. Eldstaden består av en s. k. eldpall, i vissa fall av »norskspisar». Dessa kojor uppföras av arbetsgivaren eller av arbetarna mot ersättning.

Beträffande ödebygdsvägen *Öberget—sjön Sädvajaur* i *Arjeplogs* socken meddelar arbetsledningen, att den anordnat 5 kojor för 50 man för en kostnad av 4.050 kronor. Medelkostnaden för arbetarnas sommarkojor har utgjort 25 kronor och för vinterkojorna, avsedda för 3—4 man, 150 kronor. Av arbetsgivaren uppförda vägkojor byggas i allmänhet av timmer, med övertak av spån och undertak av bräder, tätat med mossor och överfyllt med jord. Inredningen består av en timrad och jordfylld eldpall i mitten av kojan, 70 cm. hög, 80×120 cm. i ytvidd. Till sovplatser anordnas britsar på två sidor av eldpallen, lagda av plank 70 cm. högt från kojans jordgolv; inredningen består i övrigt av två bord, ett vid vardera fönstret, samt 6 sittbänkar. Kojan bygges i regel 5 meter bred, 6 meter lång och 2.5 meter hög och beräknas i så fall rymma 10 man. Av aekordstagarna byggda kojor göras i allmänhet av småvirke, varvid väggarna tätas med mossor och jord. Av arbetsgivaren uppförda kojor få kvarstå och övertagas av vägstyrelsen eller reviret.

Vägstyrelsens ordförande i *Arjeplogs* distrikt förmåler, att å vägen *Snjåraluokte—Galtisjaur* uppförts en tidsenlig arbetskoja för c:a 20 man samt stall för 3 hästar, men då arbetet huvudsakligen bedrivits under den varma årstiden, ha arbetarna hellre än att bo i denna koja uppfört s. k. gaskjul eller bakvandar samt torvkojor invid sina vägskiften. Varje arbetslag om c:a 3 man har ansett sig bo mera östört i dessa primitiva bostäder, från vilka de efter behag kunna gå till och från arbetet utan att störa eller störas av andra arbetare. Vid vägskiftenas bortsättande på aekord har uttryckligen fästs det villkor, att arbe-

tarna själva skulle hålla och bekosta bostäder i de fall, de ej ansågo sig kunna bo i kojan, som kostnadsfritt stod till deras förfogande. Gapskjulen och torvkojorna uppföras av respektive arbetslag på egen bekostnad.

II. Flottledsbyggnadsarbeten.

Sedan numera samtliga norrländska flodsystem äro i huvudsak utbyggda för flottning, äro flottledsbyggnadsarbetena icke så koncentrerade som tidigare, då ofta samtliga i ett vattendrag för flottningens bedrivande erforderliga anläggningar, dammar, kistor m. m. utfördes samtidigt. Dylika mera omfattande nyregleringar av flottleder förekomma numera huvudsakligen i de minsta och från bygden mest avlägsna bäckarna, varför arbetarna i dylika fall alltid äro hänvisade att bo i tillfälliga bostäder. Under senare år ha ett flertal dylika ödebyggsarbeten utförts under ledning av statens flottledsbyggnadsingenjör, som sorterar under Domänstyrelsen. Även i de redan reglerade flottlederna utföras årligen betydande arbeten, men avse dessa huvudsakligen underhåll av anläggningar, såsom reparation av dammar, rännor eller dylikt, samt ombyggnads- och kompletteringsarbeten, t. ex. utbytande av träkistor mot mera varaktiga sådana av sten, uppsprängning av flottleder å platser, där brötbildning plägar förekomma, m. m.

Flottledsarbetarnas antal, anställningsform m. m.

Några exakta uppgifter å det antal arbetare, som årligen sysselsättas med flottledsarbete, ha ej kunnat erhållas. Enligt uppgifter från 5 större flottningsföreningar i Norrland arbetade hos dessa under år 1926 sammanlagt 1,065 man med flottledsbyggnadsarbeten. Under antagande att denna siffra utgör ett representativt uttryck för det antal man, per kilometer räknat, som normalt användes vid dylika arbeten, anses hela antalet arbetare, som årligen sysselsättas med dylika arbeten vid flottleder inom Norrland, Dalarna och Värmland, med ledning av de olika flottledssystemens längd kunna uppskattas till c:a 3,700.

Flottledsbyggnadsarbetet är liksom vägarbetet ett säsongarbete. I mindre flottleder, bäckar och mindre bivattendrag påbörjas underhålls- och förbättringsarbetena ofta, så snart flottningsarbetet på försommaren avslutats, och pågår därefter, om arbetenas omfattning det påfordrar, med kortare uppehåll för slätter och skörd till senhösten. I huvudvattendragen och de större bivattnen bedrivs byggnadsarbeten företrädesvis under vintern, då det låga vattenståndet underlättar arbetenas utförande. Såsom i viss mån belysande för dessa arbetens olika omfattning under olika årstider anföras följande uppgifter rörande arbetarantalets variation vid flottledsarbeten i Kalixälvens flottledssystem under tiden december 1925—november 1926. Arbetarantalet var störst under tiden januari—mars, då det uppgick till 372, nedgick under månaderna maj—augusti, den tid då flottningsarbetet företrädesvis pågår, till en obetydlighet, lägst 15, för att under hösten åter stiga men utan att uppnå samma storlek som under vintermånaderna. Arbetenas stora omfattning under vintermånaderna torde emellertid i viss mån ha berott på, att byggnadsarbeten då bedrivits i huvudälven såsom nödhjälpsarbete. Den dagliga arbetstiden utgör i regel 8 timmar, men uppgår i vissa fall sommartid till 10 timmar.

Flottledsarbete utföres i regel på ackord och bortsättes vanligen till koooperativa arbetslag eller enskilda flottningsarbetare, som äga yrkesskicklighet och vana vid dylika arbeten. Endast då ackordsuppgörelse ej kan träffas, bedrivs arbetet efter i orten gängse timlön.

Flottledsarbetarna rekryteras liksom vägarbetarna från samtliga de sociala huvudgrupper, som förekomma bland befolkningen på landsbygden. Enligt av statens flottledsingenjör meddelade uppgifter rörande 222 arbetare synes halva antalet (50.5 %) utgöras av jordägare, 27.5 % av bolagsarrendatorer, 11.2 % av kronotorpare samt 10.8 % av arbetare utan jord, samtliga procenttal avseende jämväl familjemedlemmar. Att den yrkeskunniga ortsbefolkningen i första hand tages i anspråk för dessa arbeten synes framgå därav, att av den vid berörda flottledsarbeten sysselsatta arbetsstyrkan över två tredjedelar eller 69.9 % tillhörde ortsbefolkningen, medan 30.1 % hade tillrest från andra orter.

Medelarbetsförtjänsten per dag synes liksom vid vägarbetet utgå med belopp, som vanligen variera mellan 5 och 7 kronor.

Flottledsbyggnadsarbetarnas bostadsförhållanden.

Då fråga är om nyreglering av ett vattendrag för inrättande av allmän flottled, uppföras vanligen i första hand de härbärgen, som enligt det vid flottledssynen upprättade och av vattendomstolen fastställda förslaget ansetts erforderliga för flottningsarbetarnas härbärgerande under flottningstiden. Vid behov användas dessa härbärgen såsom bostäder för flottledsbyggare. Vid flottledsarbeten i redan reglerade vattendrag tagas vid flottlederna befintliga flottningskojor i första hand i anspråk för arbetarnas inkvartering, i den mån de ej kunna erhålla bostad i byar eller gårdar. Då emellertid dessa kojor äro uppförda för användning under flottningstiden, äro de i regel icke anordnade för vinterbruk, utan måste desamma, då fråga är om vinterarbeten, vinterbonas. Endast om dylika flottningskojor icke finnas att tillgå, uppföras särskilda för respektive arbeten avsedda kojor, vilka då mången gång kunna bliva rätt så provisoriska, särskilt om de uppföras av arbetstagarna själva och på dessas egen bekostnad.

Enligt från arbetsgivarhåll erhållna uppgifter rörande flottledsarbetarnas inkvarteringsförhållanden, avseende sommaren 1926, hade ungefär två tredjedelar av arbetsstyrkan varit inkvarterade i flottningskojor eller andra för tillfälligt bruk avsedda bostäder, medan enligt arbetarorganisationernas uppgifter motsvarande procenttal ställt sig högre (86.6 %). Under vinterarbeten skulle enligt sistnämnda uppgifter de i kojor inkvarterade arbetarnas antal, relativt sett, vara väl så högt som under sommaren, varemot enligt övriga sagesmän endast mellan en tredjedel och hälften av arbetarna då varit hänvisade att logera i tillfälliga bostäder.

Enligt de mera detaljerade uppgifter, som avgivits av statens flottledsingenjör och några flottningsföreningar, hade vid av dessa bedrivna arbeten av här ifrågavarande slag 12.5 % av arbetarna bott i sina hem och 27.5 % innebott i gårdar, medan 59 % kunnat använda sig av vid flottlederna uppförda baracker och kojor och ett mindre antal (1 %) logerat i mera provisoriska bostadsanordningar.

Yrkesinspektionens skogs- och flottledsinspektör, som under förra delen av 1926 besiktigat ett antal härbärgen vid flottledsbyggnadsarbeten utefter Pite och Ume älvar, har häröver avgivit rapporter enligt samma formulär, som användes beträffande vägbyggnadsarbeten. Antalet inspekterade kojor var 15, av vilka 4 voro mindre, vardera rymmande 6—12 man, och 11 större med utrymme för 13—18 man. Samtliga kojor bestodo av ett rum och voro uppförda av respektive flottningsföreningar. Eldstaden utgjordes i 12 fall av eldpall och i 3 av järnspis. I en koja fanns blott ett fönster men i de övriga 2 eller flera. Kojornas medelgolvyta befanns vara 32.9 kvm. och medelvolyt 75.9 kbm. I 3 fall uppgick golvytan per person till 1—1.9 kvm., i 10 fall till 2.0—2.9

kvm. och i 2 fall till 3.0—3.9 kvm. Medelvolymen per person var i 11 kojor 4—5.9 och i de återstående 6.0—7.9 kbm. Kojornas medelgolvyta per person vid full beläggning var 2.35 kvm. och motsvarande medelvolum 5.42 kbm. Då en del kojor vid inspektionstillfället ej voro fullt belagda, blev den faktiska medelgolvytan och medelvolymen per person något högre än den beräknade, nämligen respektive 3.36 kvm. och 7.74 kbm.

Vid flottledsarbeten, som bedrivs vintertid, användas i vissa fall hästar för framkörning av virke och sten. Om körkarlarna bo i kojor, uppföras provisoriska stall för hästarna. Att döma av de inkomna uppgifterna synas emellertid flertalet hästar inhysas i gårdsstall.

En ganska god inblick i huru arbetsförhållandena gestalta sig vid flottledsbyggnadsarbeten inom de olika flodområdena samt huru inkvarteringsförhållandena för de därvid sysselsatta arbetarna äro ordnade, erhåller man av de redogörelser, som för ifrågavarande undersökning erhållits från ett antal större flottningssöreningar.

Kalix älvs flottningssörening, vilken under de senaste åren haft stora flottledsbyggnadsarbeten i gång, uppgiver, att bostadsfrågan för flottledsbyggnadsarbetarna i allmänhet är så ordnad, att där byar och gårdar finnas i närheten av arbetsplatserna, bostad förhyres i de olika byarna. Om avståndet från arbetsplatsen synes för långt, byggas nya härbärgen eller också repareras redan befintliga flottningskojor.

Lule älvs flottningssörening meddelar, att smärre flottledsarbeten i regel utföras under eftersommaren och hösten, innan starkare kyla inträtt. För dessa arbeten, vid vilka årligen sysselsättas c:a 50 man, anlitas den närmast arbetsställena boende ortsbefolkningen, som, i den mån för flottningen uppförda bostäder icke finnas tillgängliga i närheten av arbetsplatsen, plågar begagna sig av förefintliga slätter- eller avverkningskojor eller ock själva uppföra tillfälliga bostäder. De mera omfattande strömränsningsarbetena sträcka sig över vintermånaderna (1 oktober—15 december samt januari—mars), varvid, i den mån redan befintliga flottningskojor ej förslå, man uppför vinterbonade bostäder av den i orten allmänt begagnade skogskojetypen. Även vid dessa arbeten, som sysselsätta intill 75 man, kommer ortsbefolkningen i främsta rummet i fråga.

Inom *Pite älvs* flottledsområde ha under de senaste åren och företrädesvis under vintermånaderna omfattande flottledsbyggnadsarbeten pågått, av vilka ett betydande antal utförts såsom nödhjälpsarbete. Enligt uppgifter från flottningssöreningen sysselsattes sålunda under år 1926 c:a 375 man, av vilka c:a 200 uppgivas ha bott i flottningskojor. Flertalet av dessa kojor uppfördes år 1922 såsom nödhjälpsarbete, enär erforderliga bostäder för inkvarterande av flottledsbyggnadsarbetarna saknades, då arbetena år 1922 påbörjades. Då dessa kojor jämväl erfordrades för inkvarterande av flottningsarbetarna under flottningstiden, fingo de i regel kvarstå efter flottledsbyggnadsarbetenas avslutande och användas nu regelbundet såsom flottningskojor.

Inom *Skelefte älvs* flottledsområde hava under vart och ett av åren 1925 och 1926 c:a 120 man varit sysselsatta med flottledsbyggnadsarbeten. Arbetena hava i regel pågått under c:a 2 månader vid ett flertal arbetsplatser. I bivattendragen hava byggnadsarbetena utförts under september och oktober månader, under det att desamma i huvudälven företrädesvis förekommit under april och maj månader. Då ett stort antal större och smärre byar finnas tämligen jämnt fördelade efter flottlederna och då arbetarna i regel utgöras av flottningsarbetare från orten, hava arbetarna utan svårighet erhållit inkvartering i gårdar vid flottlederna. Ibland händer det, att fackarbetare såsom smeder eller stenarbetare måste anskaffas från andra trakter, men i sådana fall ordnas inkvarteringen genom flottningssöreningens försorg.

Flottledsbyggnadsarbeten hava även inom *Ume- och Vindelälvarnas* flottledsområde bedrivits i betydande omfattning under senare år. Beträffande bostadsfrågans ordnande för vid dessa arbeten anställda arbetare anför flottningföreningen följande: »Genom nybyggnader och reparationer under senare år har kojbeståndet utefter flottlederna inom *Ume- och Vindelälvarnas* vattenområde blivit någorlunda iordningställt och tjänar numera ganska bekvämt flottningstrafikens behov. Dessa kojor, i närvarande stund 134 stycken, användas givetvis såsom bostäder även vid de reparationer och kompletteringar av flottlederna, som ständigt förekomma. Men därunder användas även de bostadsmöjligheter, som erbjudas i gårdar utefter flottlederna. Bebyggelsen vid vattendragen är numera så pass tät, att man sällan finner större avstånd mellan gårdarna än en halv mil. Under dessa förhållanden är det sålunda mycket sällsynt att några tillfälliga bostäder behöva anordnas för byggnadsarbeten. Så kan dock ske under högsommaren, då arbetarna anse det bekvämare, att, t. ex. vid ett arbete, som ligger 2 å 3 km. från en flottningskoja eller en gård, uppföra ett gapskjul av ris och bo i detta hellre än att morgon och kväll färdas den nämnda sträckan. Detta gäller dock alltid smärre arbeten med en varaktighet av en eller ett par veckor. Vid arbeten av större omfattning, en damm eller en större kistbyggnad eller strömrrensning, finnes alltid på en sådan plats behov av bostad för flottningens skull. Bostad är då redan ordnad eller blir i varje fall ordnad före arbetets påbörjande.»

Vid de flottledsbyggnadsarbeten, som utföras inom *Angermanälvens* vidsträckta flottledsområde, bo arbetarna huvudsakligen i de genom flottningföreningens försorg uppförda flottningskojorna samt därjämte, då så lämpar sig, i arbetsplatserna närbelägna gårdar. Innan ett större arbete igångsättes, vidtager arbetsledningen alltid nödiga anstalter för bostadsbehovets tillgodo-seende.

Inom *Indalsälvens* flottledssystem hava flottledsbyggnadsarbetena under senare år avsett huvudsakligen underhåll och reparation av förut befintliga byggnader, och hava därvid sysselsatts c:a 300 man årligen, av vilka hälften arbetat endast kortare tider, i regel icke överstigande en månad och företrädesvis under eftersommaren. Av återstoden hava c:a två tredjedelar varit i arbete under 3 å 4 månader, huvudsakligen inom sorteringsområdet, där arbetena bedrivits under tiden januari—mars. I ådalen och biflottlederna utföras de huvudsakliga reparationsarbetena omedelbart efter flottningens avslutande, vanligen under månaderna augusti och september. Vinterarbetena, av vilka de flesta förekomma inom sorteringsområdet, bestå av pålningar, utläggning av moringar, framkörning av sten till kistbyggnader, strandskyddsarbeten samt muddringar, för vilkas utförande erfordras is- och snöföre. Vinterbonade bostäder finnas enligt uppgift i tillräckligt antal såväl efter ådalen och biflottlederna som inom sorteringsområdet. Endast om flottningskoja eller barack ej finnes på lämpligt avstånd, tages kvarter i gårdar. Då arbetare ej kunna bo i sina hem, åtnjuta de såväl fria bostäder som fritt bränsle. I intet fall har arbetare ålagts kostbara iordningställande av bostad, då han för arbetets utförande varit nödsakad att bo utom hemmet.

Ljusne älvs flottningförening uppgiver antalet flottledsbyggnadsarbetare, som sysselsätts vid dess arbeten, till 150 å 200, vilka i regel äro fördelade på ett flertal arbetsplatser. Dessa arbeten, som vanligen pågå ungefär en månad på varje plats, bedrivs i bivattnen under tiden augusti—november, i huvudälven däremot under månaderna november—april. Arbetarna, vilka så gott som uteslutande utgöras av flottningsarbetare, utvalda med hänsyn till deras lämplighet för respektive arbeten, bo enligt uppgift från flottningföreningen i densamma tillhöriga kojor och kasärner, som äro vinterbonade och bättre än vanliga avverkningskojor.

Vid *Dalälven* äro bostadsförhållandena vid reglerings- och reparationsarbeten, enligt vad flottningsföreningen meddelar, så ordnade, att flottningsföreningen vid utbyggnad av ny flottled eller vid dammbyggnader alltid först uppför behövliga kojor, innan det egentliga reglerings- eller dammbyggnadsarbetet börjar. Dessa kojor uppföras numera alltid i enlighet med någon av de typer för skogshärbärgen, som godkänts av yrkesinspektionen. Om arbetet ligger så nära bebyggda orter, att möjlighet finnes att där erhålla inkvartering, tillgripes denna utväg, framför allt i de fall, då kojan efter utbyggnaden icke erfordras för flottningens bedrivande i den nya leden. Ligger arbetsplatsen så nära arbetarnas hem, att de kunna gå hem varje kväll, står det dem fritt. Då behovet av hästar vid flottledsbyggnader är ringa, uppföras stall endast i undantagsfall, såsom vid s. k. flottningsstationer, vilka begagnas till kvarter vid inspektionsresorna, eller där eljest körslor av en eller annan anledning måste förekomma vintertid. Dessutom synas i dessa trakter strömrrensning och reparationsarbeten såvitt möjligt undvikas vintertid och koncentreras till den blidare årstiden, då härbäragsfrågan är lättare att lösa.

III. Dikningsarbeten.

Till det slag av arbeten, som bedrivs under sådana förhållanden, att arbetarna i stor utsträckning äro hänvisade att bo i provisoriska bostäder, höra även dikningsarbetena. Under det att tidigare de s. k. krongdikningarna, d. v. s. med statsanslag eller statsbidrag utförda utdikningar av myrar och mossar, avseende dels nyodling och dels frostländigthetens minskande, utgjorde de mest uppmärksammande dikningsarbetena i skogsbygderna, tilldraga sig numera de mycket omfattande dikningsarbeten, som årligen verkställas med syfte att förbättra skogsmarkernas virkesproducerande förmåga, huvudintresset. Dikningar och bäckrensningar, avseende dels torrläggning av torvmarker och dels avledande av vatten från försumpade skogsmarker, utgöra nu ett led i serien av regelmässiga skogsarbeten. Den nuvarande omfattningen av dessa planer belysas av följande sifferuppgifter, som avse år 1925. Å enskildes skogar upptogos under nyssnämnda år med bidrag av skogsvårdsstyrelserna 118 mil nya diken, varjämte bäckrensning utfördes å en sträcka av sammanlagt 33 mil. Utan dylik medverkan från skogsvårdsstyrelsernas sida hava 145 jordägare verkställt nydikning till en längd av 38 mil samt bäckrensning å 33 mil. Under samma år ha å de allmänna skogarna nydikats 18.9 mil, därav 15.7 mil i Norrland och Dalarna. Betydande dikningsarbeten ha även under de senare åren utförts såsom nödhjälpsarbete. Den snabba ökningen i skogsdikningsarbetenas omfattning framgår bl. a. därav att medellängden per år upptagna diken å de allmänna skogarna ökats från 4.6 mil under perioden 1916—1920 till 15.1 mil under femårsperioden 1921—1925. Med utgångspunkt från förefintliga uppgifter å den längd diken, som grävts under år 1925, synes man med en viss grad av sannolikhet kunna uppskatta dikningsarbetarnas antal i Norrland, Dalarna och Värmland till c:a 2,500.

Dikningsarbetet, vilket i regel bortsättes på ackord till ortsbefolkningen och betalas med ett visst pris per längdmeter, är ett utpräglat säsongarbete, som pågår endast under den blidare årstiden.

Skogsdrivningsarbetena bedrivs ofta långt ifrån bebyggda orter. Arbetarna kunna därför i allmänhet icke bo i sina hem, utan äro merendels hänvisade att på annat sätt ordna sin inkvartering under den tid arbetet pågår. Ibland erhålles härbärge i skogstorp eller fåbodstugor, men i de flesta fall

måste arbetarna logera i tillfälliga bostäder. Då dikningsarbetena i en mängd fall bedrivs först sedan trakterna övergått med avverkning, erhålles vanligen bostad i de härbärgen, som kvarstå efter avverkningen. Dessa härbärgen kunna å vissa trakter vara fullt användbara, även om de ej varit bebodda på flera år, men i många fall kunna de ej tagas i bruk utan omfattande reparationsarbeten, enär de under mellantiden bebotts av jägare, fiskare, vallpojkar m. fl., som åverkat desamma, slagit ut fönster, eldat upp britsar och övrig inredning m. m.

Saknas dylika kojor i närheten av arbetsplatsen, bliva arbetarna i allmänhet nödsakade att själva uppföra tillfälliga bostäder. Då det endast är fråga om att få tak över huvudet under den blidare årstiden, blir bostaden oftast av enklaste slag, exempelvis en jord- eller torvkoja, ihoprest av tall- eller granslanor i form av en lappkåta samt täckt med mossor och jord eller torv eller också ett s. k. gapskjul.

Ehuru såväl revirförvaltare som arbetarorganisationer hava lämnat uppgifter rörande de förhållanden, under vilka dikningsarbetena bedrivs i respektive trakter, synes det material, som härigenom erhållits, icke vara tillräckligt för avgörande av i vilken utsträckning dikningsarbetarna regelmässigt äro hänvisade till att bebo dylika tillfälliga bostäder. Så mycket torde man dock kunna sluta av desamma, att endast en mindre del av dikningsarbetarna under den tid arbetena pågått, kunna bo i sina hem eller innebo i gårdar. Flertalet dikningsarbetare torde sålunda vara nödsakade att bo i tillfälliga bostäder av olika slag.

IV. Slutankmärkingar.

Stockholm den 22 oktober 1927.

Oscar Wallner.

---

¹ Se s. 12.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den
20 januari 1931.*

Närvarande:

justitieråden   CHRISTIANSSON,
                             EDELSTAM,
                             STENBECK,
regeringsrådet   AFZELIUS.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 30 december 1930, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändring i vissa delar av lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Konrad Persson.

Lagrådet yttrade:

Den nu ifrågasatta utvidgningen av skogshärbärgeslagens tillämplighetsområde synes icke böra medföra annan förändring av rubriken än att däri efter »skogsavverkning» komma att följa »kolning och flottledsbyggnad».

Vid förslaget i övrigt finner lagrådet ej anledning till annan erinran än att i fråga om ärende, som vid den föreslagna lagändringens ikraftträdande är föremål för Konungens befallningshavandes handläggning, så ock i fråga om överträdelse av förbud, som meddelats av Konungens befallningshavande, torde erfordras övergångsbestämmelser av enahanda beskaffenhet, som av lagrådet i yttrande denna dag för motsvarande fall förordats beträffande förslaget till lag angående ändring i vissa delar av lagen om arbetarskydd. Hänvisning synes lämpligen kunna äga rum till övergångsbestämmelserna i sistnämnda lagförslag.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.

---

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 23 januari 1931.*

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, kommunikations-, jordbruks- och handelsdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Larsson lagrådets den 20 januari 1931 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 30 december 1930 remitterade förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m.

Efter redogörelse för utlåtandets innehåll anför föredragande departementschefen:

Av skäl, som jag anført beträffande lagrådets förut denna dag anmälda utlåtande över förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen om arbetarskydd, torde jämväl i förevarande förslag böra meddelas övergångsbestämmelser i fråga om ärenden, som vid lagändringens ikraftträdande äro föremål för Konungens befallningshavandes handläggning, så ock i fråga om överträdelse av förbud, som meddelats av Konungens befallningshavande. Såsom lagrådet hemställt, har detta skett genom en hänvisning till övergångsbestämmelserna i förslaget till ändring av arbetarskyddslagen.

Därjämte har den av lagrådet förordade ändringen i lagens rubrik vidtagits.

Departementschefen uppläser härefter det sålunda ändrade lagförslaget samt hemställer, att detsamma måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan behagar Hans Maj:t Konungen förordna, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilagd till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Conr. Falkenberg.